

PRIENŲ „REVUONOS“ PAGRINDINĖ MOKYKLA

Skaitymo strategijų taikymas įvairių dalykų pamokose dirbant su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniais

PARENGĖ:
Inga Kuzminskienė,
specialioji pedagogė,
9-10 specialiosios klasės mokytoja

2017 m.

TURINYS

1. Skaitymo startegijų taikymo poveikis. Kelios teorinės pastabos.....	3
2. Skaitymo strategijų atranka ir taikymo poreikis	4
3. Grožinių ir negrožinių tekstų specialiųjų poreikių turintiems mokiniams parinkimas.....	5
4. Skaitymo stategijų taikymo praktika ir metodiniai paaiškinimai:.....	7
4.1. Skaitymo strategija “Klausimų namelis”	7
4.2. 6K skaitymo strategija.....	23
4.3. Skaitymo strategija “Atrask žodį”	32
4.4. Skaitymo strategija “Vaizdas ir žodis“	40
5. Literatūros sąrašas.....	45

Internetas grąžino mus į raidyno erą.

Ir visas pasaulis nuo šiol privalo skaityti.

Italų rašytojas, literatūros profesorius
Umbertas Ekas (*Umberto Eco*, 1932–2016).

1. SKAITYMO STRATEGIJŲ TAIKYMO POVEIKIS. KELIOS TEORINĖS PASTABOS

Skaitymo fenomeną tyrinėja įvairios mokslo disciplinos – psichologija, semiotika, psicholingvistika, pedagogika, sociologija, filologija. Tai rodo, kad skaitymo procesas yra itin sudėtingas ir įvairialypis, reikalaujantis nemenko pasirengimo ir pastangų bei išmanymo. S. Žuko teigimu, „atidus teksto skaitymas reikalauja paties plačiausio žinių spektro, tai momentas, kai reikia panaudoti viską, ką žinai iš literatūros, istorijos, kalbotyros, meno, filosofijos, logikos, psichologijos” (14.21.) Apžvelgus mokinių, turinčių nežymaus intelekto sutrikimą, mąstymo ypatumus ir gebėjimus, išsigilinus į skaitymo kaip sudėtingo ir daugialypio proceso principus galima daryti išvadą, kad sąmoningo skaitymo veikla neįmanoma be sudėtingų mąstymo operacijų, be atminties ir vaizduotės gebėjimų. Norint suvokti skaitomą tekstą, būtina sudaryti savotišką prasminių kūrinių ryšių sistemą: suprasti turinį, gebėti teksto įvykius sujungti į visumą, nustatyti priežasties-pasekmės ryšius, suvokti santykius tarp veikėjų, jų elgesio motyvus.

Skaitymo gebėjimų ugdymas – vienas svarbiausių kalbinio ugdymo programos etapų, nes nuo jo priklauso mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, gebėjimas ugdytis ir pajusti mokymosi sėkmę. Kaip rodo tyrimai, beveik visi specialiųjų poreikių mokiniai sunkiai skaito ir dar prasčiau suvokia perskaitytą tekstą. Mokinių teksto suvokimo gebėjimai, palyginti su nesutrikusios raidos vaikais, ženkliai skiriasi visuose, t.y. siužetinio, psichologinio ir pagrindinės teksto minties supratimo lygmenyse. Sudėtingiausia nežymų intelekto sutrikimą turintiems mokiniams daryti išvadas, apibendrinti, sieti faktus, nustatyti priežasties-pasekmės ryšius bei atlikti užduotis, reikalaujančias abstraktaus mąstymo. Jie pasižymi nedėmesingumu, apsunkintu gebėjimu atidžiai klausytis, girdimosios atminties nepakankamu išlavėjimu ir verbalinio suvokimo sunkumais. Silpnas šių mokinių santykis su tekstu rodo, kad jų emocinis intelektas ir estetiško patyrimo gebėjimai išlavėję nepakankamai, jiems sunku suvokti įvykių eigą ir atgaminti tekste vykstančius įvykius, o perkeltinių reikšmių, su kuriomis susiduria grožiniuose tekstuose, dažnai nesuvokia visiškai.

Todėl labai svarbu, kad specialiųjų poreikių mokiniai, nuolat skaitydami įvairių dalykų tekstus, gautų paramą iš savo mokytojo, gebančio taikyti tinkamas teksto skaitymo strategijas ir padedančio vaikams įveikti mokymosi sunkumus. Eksperimentais įrodyta, kad mokant skaitymo strategijų įmanoma pagerinti gebėjimą suvokti skaitomą tekstą (Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika, 2011.)

Atsižvelgiant į aptartus dalykus, šiame darbe keliami du **tikslai**:

- **pristatyti kai kurias išbandytas praktines skaitymo strategijas, taikytinas dirbant su specialiųjų poreikių mokiniais;**
- **paskatinti mokytojus apmąstyti, kurios skaitymo strategijos galėtų būti taikomos įvairių dalykų pamokose.**

2. SKAITYMO STRATEGIJŲ ATRANKA IR TAIKYMO POREIKIS

Strategija- mokytojo numatytas ar mokinio pasirinktas, suplanuotas mokymo ar mokymosi **kelias tekstui suvokti**. Kaip teigia vadovėlių autorė E. Marcelionienė, jame telpa ir mokinio patirtis, ir žinios, ir gebėjimai, ir nuostatos. Daugeliui atrodo, kad gerai išugdytas gebėjimas atpažinti žodžius ir sklandžiai skaityti padeda suvokti skaitomą tekstą. Tačiau šių dviejų sąlygų nepakanka, kad tekstas būtų teisingai suprastas. Rašytinio teksto prasmei suvokti būtina lingvistinių ir pažintinių procesų tarpusavio sąveika, kuri vyksta skaitant. Su šiais pažintiniais procesais siejami įvairūs skaitomo teksto suvokimo metodai, kuriuos taikant įmanoma pagerinti skirtingų skaitymo gebėjimų turinčių mokinių skaitymo įgūdžius.

Skaitomo teksto suvokimo metodų reikėtų mokyti visą privalomojo ugdymo laikotarpį. Jie turėtų tapti neatsiejama mokymo skaityti dalimi. Deja, Europos šalių mokinių skaitymo tyrimų duomenimis, į mokymo programas retai įtraukiamos sėkmingos metodikos ir praktinė veikla, padedančios įveikti skaitymo sunkumus. Dažniausiai pačiam klases mokytojui paliekama teisė nuspręsti, kokią pagalbą reikėtų suteikti skaitymo sunkumų patiriantiems mokiniams ir ar jos iš viso reikia.

Norint įveikti mokinių skaitymo sunkumus, šiuos mokinius būtina intensyviai ir tikslingai mokyti individualiai arba mažomis grupelėmis, ir tai turėtų daryti skaitymo specialistai. Deja, šiuo metu tokių skaitymo specialistų, per pamokas galinčių padėti mokytojui, Lietuvoje nėra. (Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika. 2011.) Todėl mokytojams, ypač tiems, kurie dirba su specialiųjų poreikių vaikais, tenka patiems ieškoti tinkamų metodų, padėsiančių įveikti mokinių problemas. Iš gausaus 45 pozicijų skaitymo strategijų sąrašo (žr. Doug Buehl. *Interaktyviojo mokymosi strategijos*, 2004) mokytojai, atsižvelgdami į mokinių specialiuosius poreikius, skaitymo gebėjimus, mokymosi motyvą ir kitus veiksnius, turėtų labai atsakingai rinktis siūlomus skaitymo būdus, nes pasirinkus netinkamą strategiją gali ne tik suprastėti skaitymo įgūdžiai, bet ir apskritai pradingti noras atsiversti knygą. Kad būtų akivaizdžiau, ko ir kaip skaitant įvairius tekstus reikia mokyti specialiųjų poreikių mokinius, renkantis strategiją pravartu atlikti tam tikrą „reviziją“, t. y. peržiūrėti, kokie skaitymo gebėjimai tinkami ugdyti atsižvelgiant į mokinių lygį. Pavyzdžiui, iš pagrindinės mokyklos žemesniųjų klasių skaitymo pagrindinių gebėjimų sąrašo išsirinkti tuos, kurie ugdytini dirbant su konkrečia specialiųjų poreikių mokinių grupe ar atskirais mokiniais.

Grožinio teksto (pasakojimo) skaitymo pagrindiniai gebėjimai	Negrožinio teksto skaitymo pagrindiniai gebėjimai
-kūrinio pasakotojo ir kūrinio sąlygiškumo supratimas; -temos nusakymas; -veiksmo vietos ir laiko supratimas; -gebėjimas atpažinti veikėjus, suprasti jų vaidmenį, tarpusavio santykius, mintis, kalbos ypatumus; -gebėjimas sekti įvykių raidą; -teksto pradžios ir pabaigos reikšmės supratimas;	-atpažinti, t. y. skirti jį nuo grožinio teksto; -suprasti parašymo tikslą – temą; -elementariai suprasti teksto struktūrą; -skirti pagrindinę informaciją nuo antraeilės; -suprasti papildomą vaizdinę

-gebėjimas savarankiškai apibendrinti tekstą ir suprasti pagrindinę mintį; -gebėjimas adekvačiai reaguoti į skaitomą tekstą; -vertinti (autorius idėjas, jų pateikimą, kalbą) jį vertinti gebėjimas savarankiškai integruoti su turima patirtimi, interpretuoti;	informaciją; -gebėti lyginti kelių šaltinių informaciją su turima patirtimi; -gebėti išsiaiškinti sąvokas ir kitus nežinomus žodžius; -gebėti taikyti gautas žinias praktikoje;
---	--

Kaip matyti iš lentelės, daugiau nei pusės skaitymo gebėjimų (pažymėtų spalva) mokytojas negali ugdyti dėl vienokių ar kitokių specialiųjų poreikių mokinių intelekto sutrikimų. Todėl, renkantis skaitymo strategijas, svarbu, kad jos atitiktų mokinių lygį.

Pats D. Buehl akcentuoja, kad realiame gyvenime tas strategijas pritaikyti nelengva. Jis siūlo prisiminti tris taisykles. „Pirma, svarbiau yra tai, ko mokiniai mokosi, o ne kokia strategija taikoma. <...> Vieniems tikslams ir vienokiai medžiagai tinkama mokymo strategija gali visai nederėti kitiems tikslams ir kitokiai medžiagai. <...> Antra, svarbu ne konkreči mokymo strategija, o mokinio mąstymas. <...> Turime būti budrūs, kad mokiniai, užuot mąstę, neimtų tik „atlikti“. <...> Trečia, tai, ką darote, pritaikykite savo mokinių reikmėms. <...> Venkite akiai taikyti formules, kad neišleistumėte iš akių mokymosi.“ (5.13.)

3. GROŽINIŲ IR NEGROŽINIŲ TEKSTŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ TURINTIEMS MOKINIAMS PARINKIMAS

Meninis pasakojimas, ypač pasaka ar nedidelės apimties apsakymas, labiausiai tinkamas skaityti specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams. Pažįstami veikėjai (gyvūnai ar žmonės), žinoma veiksmo vieta (miškas, kiemas, namai), aiški pasakojimo struktūra, nesudėtingas siužetas ir pernelyg neišplėtotas veiksmo eiga padeda mokiniams įsijausti į skaitomą kūrinį, sekti veikėjų gyvenimo epizodus ir suvokti teksto prasmę. Žymus norvegų rašytojas Josteinas Garderis rašo: „Žmonių sąmonėje užkoduota nuodugni epinė, arba pasakojamoji, struktūra. Ji tiesiog taip suformuota ir visuomet tokia buvo nuo pat pirmojo mito ar medžioklės nuotykių laikų. Smegenys, ko gero, sukurtos pasakojimui, o ne skaitmeninei ar enciklopedinei informacijai. <...> Pasakojimas pranašesnis už dokumentiką, enciklopediją ir kompiuterinį žaidimą. Pasakojimas gyvuoja mumyse, gyvuoja su mumis. Jis mus užkrečia“ (6.4.)

Parentant specialiųjų poreikių mokiniams negrožinius (informacinius, dalykinius) tekstus būtina atsižvelgti į kelis svarbius reikalavimus:

1. Dalykinės informacijos kiekis turi būti saikingas – ne per daug ir ne per mažai mokinio amžiui ir suvokimo galimybėms.
2. Tema reikalinga, įdomi ir tinkama mokiniui.
3. Tekstas turi būti parašytas aiškiai, nuosekliai, mokiniui suprantama kalba.
4. Informacija, pateikta tekste, turi būti teisinga, taisyklingai vartojami terminai.
5. Prie dalykinių tekstų turi būti kuo daugiau iliustracijų, nuotraukų, brėžinių, žemėlapių ir kt., kurie papildo ar paaiškina žodinę informaciją.

Visgi prioritetas turėtų būti teikiamas negrožiniams tekstams, kuriuose dalykinė informacija tarsi apvelkama vaizdo ir emocijų drabužiu, kad pateikta informacija būtų kuo įtaigesnė ir paveiktų vaiko atmintį, sukeltų asociacijas ir lavintų vaizduotę. Tokie tekstai savo kalba ir stiliumi artimesni grožinei literatūrai, todėl specialiųjų poreikių mokiniai juos geriau suvokti.

Suvokiant skaitomą kūrinių ne mažiau svarbi mokinio emocinė ir protinė branda, vaizduotė, gyvenimiška patirtis, aplinkos sąlygos. Tad parenkant tekstus skaitymui būtina atsižvelgti ne tik į specialiųjų poreikių mokinių amžių ir gebėjimus, bet ir į kūrinių įtaigumą, vaizdų aiškumą, temos aktualumą.

Skaitymo gebėjimų ugdymui taikant pasirinktas skaitymo strategijas pateikiami 3 grožiniai ir 6 negrožiniai tekstai. Meninio teksto skaitymui parinkti semantiškai išbaigti ir autentiški lietuvių autorių grožiniai kūriniai: K. Kasparavičiaus „Sniego senis“, J. Šukio „Pasaka apie žirnius“ ir P. Mašiotų „Paliegusi obelis“. K. Kasparavičiaus „Sniego senis“ - istorija apie sniego senį, kuris svajoja apie pavasarį ir nesupranta, kad jis sniego seniui bus pražūtingas. Apsakyme aiški pasakotojo pozicija, priežasties – pasekmės įvykius sąlygojantys ryšiai, ryškus ir gyvas sniego senio paveikslas. Kūrinys turi humoro elementų. J. Šukio „Istorija apie žirnius“ – pamokomojo pobūdžio meninis tekstas su greita įvykių eiga, netikėta pabaiga ir aiškiu moralu. Jame veikia įvairūs personažai: žirniai, žmonės, gyvūnai. Kūrinys emocionalus, jame daug dialogų. P. Mašiotų „Paliegusi obelis“ – į pasaką panašus kūrinys, kuriame išlaikyta pasakos struktūra – pagrindinis veikėjas, pagalbininkai, pasikartojantys dialogai, laiminga pabaiga.

Negrožinio teksto skaitymui parinkti skirtingų mokomųjų dalykų tekstai: 3 informatyvūs vadovėlio tekstai iš istorijos, geografijos ir biologijos, 2 geografijos žemėlapiai, nuotrauka ir istorijos paveikslas.

Gebėti skaityti negrožinius tekstus, t.y. naudotis informaciniais šaltiniais – XXI amžiaus visuomenės būtinybė. Šie gebėjimai nurodomi ir ugdymo programose: „Rasti reikiamą informaciją vadovėliuose, žinynuose, enciklopedijose, internete, ir kt., ją suprasti. Gebėti skaityti negrožinį tekstą, teisingai suprasti pateiktą informaciją, skirti svarbiausius ir antraeilinius dalykus“ (17.96.) Kadangi dažnas specialiųjų poreikių mokinys turi skaitymo sunkumų, todėl ypač svarbu mokyti juos suprasti vaizdinę informaciją: žemėlapi, nuotrauką, iliustraciją, vietovės planą, instrukciją ir kt.

4. SKAITYMO STRATEGIJŲ TAIKYMO PRAKTIKA IR METODINIAI PAAIŠKINIMAI

Visi pateikti tekstai analizuojami naudojant skaitymo strategijas. Jos padeda mokiniams aktyviai, tikslingai ir dirbant savarankiškai ar su pagalba geriau suvokti tekstą. Skaitymo strategijų pasirinkimas priklauso nuo to, koku tikslu skaitomas tekstas, kiek mokiniui žinomas teksto turinys, kokias strategijas mokinys yra įgudęs taikyti. **Pateiktų mokomųjų dalykų tekstų skaitymui taikomos šios strategijos: „Klausimų namelis“, 6K strategija, „Atrask žodį“, „Spalvų ir vaizdų kalba“.**

4.1. SKAITYMO STRATEGIJA “KLAUSIMŲ NAMELIS”

“Klausimų namelio” strategija padeda suvokti skaitomo teksto (grožinio ir negrožinio) prasmę, pateikiant mokiniui vis sudėtingesnius teksto klausimus. „Klausimų namelis“ turi tris aukštus, kurių kiekvienas simbolizuoja vieną iš trijų pagrindinių teksto suvokimo lygmenų:

- I aukšte yra klausimai, tiesiogiai susiję su teksto turiniu. **Tai siužeto, pažodinio suvokimo lygmuo.** Atsakymus į klausimus galima rasti tiesiogiai pateiktus tekste. I aukšto klausimai skatina mokinius atgaminti informaciją, surasti tekste žodžius (citasas), kuriais galima atsakyti į pateiktą klausimą. Klausimai dažniausiai turėtų prasidėti žodžiais: Kas? Kada? Kur? Kaip?
- II aukšte yra klausimai, padedantys išvelgti gilesnę teksto prasmę. **Teksto analizės, nesudėtingų išvadų, psichologinis lygmuo.** Norint atsakyti į šiuos klausimus, reikia išrinkti skirtingose teksto vietose esančią informaciją, lyginti ją, charakterizuoti veikėjus, nusakyti jų elgesio motyvus. Atsakant į šiuos klausimus reikia atsižvelgti į kontekstą, įvykių eigą ir nuoseklumą, priežasties-pasekmės ryšius. Pagrindiniai aukštesniojo suvokimo lygio klausimai turėtų prasidėti žodžiais - Kodėl? Kaip? Koku būdu? Koks(-ia)? Kaip keitėsi?
- Viršutiniame aukšte yra klausimai, susiję su teksto apmąstymu ir vertinimu. **Tai pagrindinės teksto minties lygmuo.** Atsakant į viršutinio aukšto klausimus reikalingas gebėjimas apibendrinti, suvokti visumą, daryti išvadas, remiantis skaitytu kūrinio ir savo patirtimi. Šie klausimai skatina suvokti ir įvardinti kūrinio temą ir pagrindinę mintį, vertinti tekstą, išsakyti savo nuomonę, teksto įvykius ar veikėjus susieti su savo patirtimi, moralinėmis vertybėmis.

“Klausimų namelio” strategija, taikoma specialiųjų poreikių mokiniams, ugdo gebėjimą palaipsniui, žodis po žodžio, eilutė po eilutės įsigilinti į tekstą, sutelkti dėmesį ties kiekviena pastraipa, kiekvienu vaizdu, įsiminti informaciją, vertinti ir daryti išvadas.

"KLAUSIMŲ NAMELIS"
GROŽINIAM TEKSTUI
SKAITYTI

III AUKŠTAS

PAGRINDINĖS TEKSTO
MINTIES LYGMUO

Gebėjimas apibendrinti, suvokti visumą, daryti išvadas remiantis kūriniu ir savo patirtimi.

Pagrindinės kūrinio minties, temos suvokimas ir įvardinimas.

Gebėjimas įvertinti tekstą, išsakyti savo nuomonę, sieti su savo patirtimi, moralinėmis vertybėmis.

KODĖL?
KAIP PASIKEITĖ?

Gebėjimas atrinkti svarbią informaciją.

Priežasties-pasekmės ryšių nusakymas.

II AUKŠTAS

PSICHOLOGINIS,
NESUDĖTINGŲ
IŠVADŲ
LYGMUO

KĄ REIŠKIA?

Veikėjų būsenos ir elgesio motyvų nusakymas.
Dalinių išvadų darymas.

KAS? KADA? KUR?

Informacijos priėmimas ir išlaikymas.

I AUKŠTAS

TURINIO
PAŽODINIS
SUVOKIMAS

KAS ATSITIKO?
KAIP VISKAS
BAIGĖSI?

Tekste aprašomų įvykių, siužeto supratimas, vietos ir laiko nusakymas.
Teisingas žodžių supratimas.

PRAKTINIS PAVYZDYS – LIETUVIŲ KALBOS PAMOKA

TEKSTAS SKAITYMOI

Paliegusi obelis

Augo sode graži obelis. Ėmė obelėlė ir susirgo. Lapai praretėjo, viena šaka visai nudžiūvo. Kartą atsitūpė ant sausos šakos varna snapo nusivalyti.

- Varnele, varnele, ar negalėtum manęs pagydyti? – padejavo obelis.

Varna apsidairė, apsidairė ir sako:

- Maža man iš tavęs nauda, bet tiek to: liepsiu nuo tavęs kirmėles apvalyti.

Nulėkė į lauką, surado varnėnų pulką ir atvarė į obelį.

Varnėnai sušokę kirmėles nulesė.

Obeliai palengvėjo, lapai kiek sutirštėjo, bet paskutiniai nepagijo.

Varnai vėl teko nutūpti ant sausosios snapo nusivalyti.

- Varnele, varnele, dar man vis negera, - pasiskundė obelis.

Varna apžiūrėjo obels kamieną, galvą pakraipė ir tarė:

- Čia, rodos, nieko nepadarysi be daktaro.

Pakilusi nulėkė į mišką. Atsitūpusi į medį, paklausė, paklausė, kur stuksena, ir nulėkė prie senos pušies. Rado genį, pušies kamieną bekalenantį. Pakarkšėjo geniui į ausį ir nulėkė savais keliais.

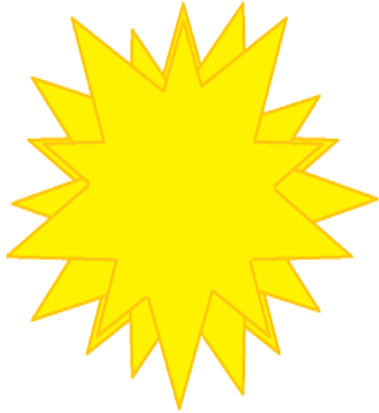
Genys, metęs pušį, nulėkė obels apžiūrėti. Pastuksėjo snapu į kamieną ir tarė:

- Čionai užteks darbo kelioms dienoms.

Apžiūrėjo vietą nakvynei ir stojo prie darbo. Tris dienas išsijuosęs kaleno, nuo vieno šono gerą plotą žievės nudraskė, vabalus išgaudė.

- Dabar pasveiksi,- tarė, darbą pabaigęs. Obelis pasveiko.

Mašiotas Pranas „Senelio pasakos“

SKAITYMO STRATEGIJA
"KLAUSIMŲ NAMELIS"

P. MAŠIOTAS "PALIEGUSI OBELIS"

III AUKŠTAS

PAGRINDINĖS TEKSTO MINTIES LYGMUO

Ko galima pasimokyti iš pasakos "Paliegusi obelis".
Apie kokią charakterio savybę kalbama šioje pasakoje?
Kas patiko/nepatiko pasakoje?
Prisimink, kokių pasakų apie gerumą ir pagalbą vienas kitam dar žinai.

KODĖL?

1. Kodėl varna padeda obeliui?
2. Kokia yra varna?
3. Kodėl geniuui reikėjo ieškoti vietos nakvynei?
4. Ką reiškia žodis "paliegusi"?

II AUKŠTAS

PSICHOLOGINIS,
NESUDĖTINGŲ IŠVADŲ
LYGMUO

KĄ REIŠKIA?

5. Kodėl iš visų paukščių į pagalbą obeliui varna kviečia genį?
6. Kuriam veikėjui tinka šie apibūdinimai:
 - paslaugi ir gailestinga;
 - liūdna ir ligota;
 - darbštus ir kruopštus.

KAS? KADA? KUR?

1. Kas augo sode?
2. Kas nutiko obeliui?
3. Iš ko matyti, kad obelis serga?
4. Ko paprašė obelis varnos?

I AUKŠTAS

TURINIO, SIUŽETO
PAŽODINIS
SUVOKIMAS

KAS ATŠITIKO?
KAIP VISKAS BAIGĖSI?

5. Kaip varna padeda obeliui?
6. Kur varna randa genį?
7. Kaip genys gydo obelį?
8. Kaip baigėsi pasaka?

METODINIAI PATARIMAI MOKYTOJUI

Teksto suvokimo lygmuo	Klausimas	Klausimo priskyrimo teksto suvokimo lygmeniui pagrindimas. Metodiniai patarimai.
I. Siužetinis (pažodinio teksto suvokimo) lygmuo	Kas augo sode?	<p>Atsakymus į visus šio lygio klausimus galima rasti tiesiogiai pateiktus tekste. Teksto suvokimas labai priklauso nuo jo perskaitymo. Skaityti gali mokytojas arba raiškiai skaitantis mokinys.</p> <p>Tekstą skaityti naudinga kelis kartus: pirmą kartą garsiai perskaito mokytojas, vėliau – mokiniai (tyliai arba garsiai).</p> <p>Pateiktą tekstą mokytojas gali suskirstyti dalimis – tai padeda atidžiau įsidėmėti įvykius.</p> <p>Kūrinio įvykius sekti padeda veikėjų nueito kelio braižymas, kuris ypač tinka pasakos analizei.</p> <p>Šiame skaitymo etape svarbu suvokti visus žodžius, o naujus ir nežinomus žodžius – pasižymėti ir išsiaiškinti.</p>
	Kas atsitiko obeliai?	
	Kokie požymiai rodo, kad obelis serga?	
	Ką reiškia „paliegusi“?	
	Ko paprašė obelis varnos?	
	Kaip varna padeda obeliai?	
	Kur varna randa genį?	
	Kaip genys gydo obelį?	
Kaip baigėsi pasaka?		
II. Psichologinis (nesudėtingų išvadų) lygmuo	Kokia yra varna?	<p>Norėdami atsakyti į šio skaitymo lygmens klausimus reikia išrinkti skirtingose teksto vietose esančią informaciją apie veikėjus, apibūdinti juos, padaryti dalines išvadas apie jų elgesio motyvus.</p> <p>Grožiniame kūrinyje labai svarbu išsamiai apibūdinti veikėjus: išorės, būdo bruožus, aprašymų detales, veikėjų tarpusavio santykius, dialogus, mintis, kalbą. Pro šiuos dalykus mokiniai dažnai praeina, o visą dėmesį sutelkia įvykiams. Tačiau teksto supratimas bus nepilnas, jeigu mokytojas neišaiškins veikėjų vaidmens vaizduojamoje istorijoje. Todėl pamokoje galima taikyti įvairias veikėjų stebėjimo strategijas: sudaryti veikėjų sąrašą, piešti jų paveikslus, vaidmenimis skaityti jų dialogus ar vaidinti.</p> <p>Atsakydami į klausimą apie genį, mokiniai turi pasiremti savo gamtamoksline patirtimi (genys-miško daktaras) ir tokiu būdu turimas žinias gebėti sieti su skaitomu kūrinium.</p> <p>Sudėtingas mokiniams gali būti klausimas-</p>
	Kodėl varna padeda obeliai?	
	Kodėl geniui reikėjo ieškoti vietos nakvynei?	
	Kuriam veikėjui tinka šie apibūdinimai: <i>Paslaugi ir gailėstinga</i> _____ <i>Liūdna ir ligota</i> _____ <i>Darbštus ir kruopštus</i> _____	
Kodėl iš visų paukščių į pagalbą obeliai varna kviečia genį?		

		<p>kodėl genys ieško vietos nakvynei. Tekste sakoma, kad <i>genys, atskridęs prie obels ir ją apžiūrėjęs pasakė, kad darbo čia užteks kelioms dienoms. Tada susirado vietą nakvynei</i>. Mokiniai turėtų padaryti išvadas ir atsakyti – „<i>nes genys iš toli atskrido ir obelį gydė net 3 dienas</i>“. Tam reikia mokyti susieti nakvynę ir obels gydymo trukmę, vadinasi suvokti priežasties-pasekmės ryšį. Dažnai specialiųjų poreikių mokinių atsakymai arba remiasi turimomis žiniomis apie naktį („<i>nes tamsu ir baisu</i>“, „<i>gali sušalti</i>“, „<i>kad katinas nepagriebtų</i>“), arba išgalvotomis istorijomis („<i>nes namas miške yra gražus</i>“, „<i>nes pamatė daug gražių medžių</i>“, „<i>nes varna taip liepė</i>“).</p>
<p>III. Pagrindinės teksto minties lygmuo</p>	Ko galima pasimokyti iš skaitytos pasakos?	<p>Atsakymas į šiuos klausimus reikalauja apibendrinti visą kūrinį, suvokti pagrindinę mintį ir motyvuotai išsakyti savo nuomonę. Apibūdinus veikėjus ir susiejus jų elgesio motyvus su kūrinyje vaizduojamais įvykiais galima lengviau nusakyti pagrindinę kūrinio mintį.</p> <p>Pavadinimas, kurį svarbu išsiaiškinti prieš pradėnant skaityti kūrinį gali padėti mokiniui susidaryti pradinę nuomonę apie tekstą: pavadinimas vaikų literatūroje dažniausiai išreiškia: a) temą, b) pagrindinę mintį, c) temą ir pagrindinę mintį.</p> <p>Vaikas gali motyvuotai vertinti skaitytą kūrinį tik tuomet, kai jis gerai suvoks jo temą, įvardins pagrindinę mintį ir susies su savo gyvenimiškąja patirtimi.</p>
	Apie kokią charakterio savybę kalbama šioje pasakoje?	
	Kas patiko/nepatiko pasakoje?	
	Prisimink, kokių pasakų apie gerumą ir pagalbą vienas kitam dar žinai?	
	Kodėl patiko/nepatiko ši pasaka?	

2 PRAKTINIS PAVYZDYS – LIETUVIŲ KALBOS PAMOKA

TEKSTAS SKAITYMOI

Sniego senis

Kieme prie namo stovėjo sniego senis. Jis turėjo dvi akis iš angliukų, seną surūdijusį puodą ant galvos – vietoj kepurės, rankoje laikė šluotą, o jo nosis buvo tikrų tikriausia oranžinė morka. Tik proto jis neturėjo, bet puikiai išsivertė ir be jo. Plati ir naivi šypsena rodė, kad sniego senis geros širdies. Nors aš truputį abejoju, ar jis tikrai tą širdį turėjo.

Sniego senis stovėjo ir pro langą stebėjo, kas dedasi namo viduje. Jis matė, kaip žmonės geria karštą arbatą, matė, jog kambaryje jauku ir šilta. Jis girdėjo žmones kalbant, kad greitai turi ateiti kažkoks Pavasaris ir lauke viskas sužydės, bus gražu ir šilta.

- Kad tik tas Pavasaris greičiau ateitų,- svajotojo sniego senis.

Ir paslaptinis Pavasaris atėjo. Saulė švietė vis šilčiau, ir sniego senis dėl to labai džiaugėsi. Deja, neilgai, nes ... pradėjo tirpti. Netrukus iš jo liko tik surūdijęs puodas ir šluota. Morką nusinešė naktį atklydęs kiškis. Tas kiškis nebuvo svajotojas, jis džiaugėsi šia diena ir vertino visa, kas papuola po ranka šią akimirką.

K. Kasparavičius. Kvailos istorijos

"KLAUSIMŲ NAMELIS"

K. KASPARAVIČIUS
"Sniego senis"

III AUKŠTAS

PAGRINDINĖS TEKSTO MINTIES LYGMUO

Sugalvok istorijai pavadinimą. Nupiešk iliustraciją kūrinii.
Kokia tai istorija - liūdna ar linksma. Kodėl taip manai?
Kodėl patiko/nepatiko ši pasaka?

KODĖL?

1. Kas pagrindinis veikėjas?
2. Kodėl atrodo, kad sniego senis yra geros širdies?
Kodėl senis svajoto apie pavasarį?

II AUKŠTAS

PSICHOLOGINIS NESUDĖTINGŲ IŠVADŲ LYGMUO

KĄ REIŠKIA?

4. Kodėl pavasaris vadinamas stebuklingu?
5. Kas buvo svajotojas?
6. Kas tas "aš" tekste?
7. Paaiškink žodžius "papuola po ranka".

KAS? KADA? KUR?

1. Kas stovėjo kieme?
2. Kur stovėjo sniego senis?
3. Kaip atrodė sniego senis?

I AUKŠTAS

TURINIO, SIUŽETO PAŽODINIS SUVOKIMAS

KAS ATŠITIKO? KAIP BAIGĖSI?

4. Ką matė sniego senis?
5. Apie ką jis svajoto?
6. Kas atsitiko seniui, atėjęs pavasariui?
7. Kur dingio jo nosis?

K. KASPARAVIČIAUS „SNIEGO SENIS“ KLAUSIMYNO STRUKTŪRA IR
METODINIAI PATARIMAI MOKYTOJUI

Teksto suvokimo lygmuo	Klausimas	Klausimo priskyrimo teksto suvokimo lygmeniui pagrindimas Metodiniai patarimai
I. Siužetinis (pažodinio teksto suvokimo) lygmuo	Kas stovėjo kieme?	<p>Atsakymus į klausimus galima rasti tiesiogiai pateiktus tekste.</p> <p>Paprastai tekste aprašoma arba paminima, kur vyko veiksmas.</p> <p>Mokytojas turi paskatinti mokinius rasti tuos aprašymus ar frazes, nes vaikai linkę sekti tik kūrinio įvykius. Be to, labai svarbu išmokti pastebėti, kaip keičiasi tų įvykių aplinkybės, pavyzdžiui, stebuklų pasakose veiksmas dažnai prasideda karaliaus rūmuose, po to persikelia į neižengiamą girią, į burtininko trobelę ar už devynių marių, devynių kalnų...</p> <p>Rašytojų sukurti veiksmo vietos aprašymai dažnai būna labai vaizdingi, todėl juos skaitydamas mokinys ugdomi ir savo kalbą.</p>
	Kur stovėjo sniego senis?	
	Kaip atrodė sniego senis?	
	Ką senis matė pro namo langą?	
	Apie ką svajojo sniego senis?	
	Kas atsitiko seniui, kai atėjo pavasaris?	
	Kas liko iš senio, kai atėjo pavasaris?	
	Kur dingo senio nosis?	
II. Psichologinis (nesudėtingų išvadų) lygmuo	Kas pagrindinis šio kūrinio veikėjas?	<p>Veikėjas – tai, kas kūrinyje veikia, mąsto, jaučia. Kūrinyje veikėjas arba veikėjai gali būti ir gyvos būtybės (žmonės, gyvūnai), ir daiktai, reiškiniai (sūris, stalas, debesis, vėjas ir kt.)</p> <p>Specialiųjų poreikių turintys mokiniai dažnai tapatinasi su kūrinio veikėjais, pvz. apie senio svajones mąsto kaip apie savąsias – tad į klausimą, kodėl senis svajojo apie pavasarį, mokiniai gali atsakyti: nes „pavasariį šviečia saulė“, „galima žaisti daug lauke“, „pavasaris geriau negu žiema“, „nes po jo greitai ateina vasara“, „nes auga daug gėlių“.</p> <p>Mokytojas turėtų mokyti visada remtis tekstu, rasti sakinius ar frazes, kuriomis remiantis galima atsakyti į klausimą.</p> <p>Atsakant į klausimą, kodėl senis džiaugėsi atėjus pavasariui, galima remtis bendrosiomis mokinių žiniomis: „kad pavasarį šilta“, „kad šviečia saulė“, „kad aplinkui žalia“, tačiau ne kiekvienas specialiųjų poreikių vaikas geba tuo pasinaudoti.</p>
	Kodėl atrodė, kad sniego senis yra geros širdies?	
	Kodėl senis svajojo apie pavasarį? Ko nesuprato sniego senis?	
	Kodėl senis džiaugėsi atėjus pavasariui?	

	Kodėl Pavasaris vadinamas „paslaptingu“?	Norėdami teisingai atsakyti mokiniai turi pasiremti teksto įvykiais ir patys padaryti dalines išvadas – <i>paslaptingas, nes sniego senis jo niekada nematė, jam pavasaris – nežinomas, paslaptis</i> . Petirtis rodo, kad specialiųjų poreikių mokiniai dažnai pritrūksta išvalgų, gebėjimo išgirsti, kas pasakyta „tarp eilučių“, susieti teksto įvykius ir padaryti dalines išvadas. Atsakant į šiuos klausimus reikia atsižvelgti į kontekstą, įvykių eigą ir nuoseklumą ir remtis žinoma informacija apie veikėją ir veiksmo aplinkybes.
	Ko nesuprato sniego senis, laukdamas ir džiaugdamsis pavasariu?	
	Paklausk dar kartą paskutinio sakinio: <i>Tas kiškis nebuvo svajotojas, jis džiaugėsi šia diena ir vertino visa, kas papuola po ranka šią akimirką. O kas gi buvo „svajotojas“ šioje istorijoje?</i>	Norint atsakyti į šio lygio klausimą, būtina charakterizuoti visus veikėjus, juos įvertinti ir apibendrinus visą kūrinį daryti išvadas. Įvardijant kūrinyje svajotoją, reikia susieti kūrinio įvykius, visus veikėjus ir padaryti išvadą, kad svajotojas – sniego senis.
	Tekste yra toks sakinytis: <i>Nors aš truputį abejoju, ar jis tikrai tą širdį turėjo. Kas tas „aš“?</i>	Atsakymas į šį klausimą parodo skaitytojo gebėjimą suvokti autoriaus/pasakotojo poziciją.
	Tekste yra toks sakinytis: <i>„Kiškis vertino visa, kas papuola po ranka šią akimirką.“</i> Paaiškink žodžių junginį „ <i>papuola po ranka</i> “.	Mokytojui labai svarbu pasirinkti tokią skaitymo strategiją, kad kiekvienas vaikas išmoktų „nepraieiti“ pro rašytojo meniškai sukurtus vaizdus, suprastų jų reikšmę kūrinyje. Tam tikslinga naudoti įvairius būdus: tekste pažymėti aprašymai, labai vaizdingus netgi galima nurašyti, juos mokytis atmintinai, piešti iliustracijas. Tinka ir atmetimo būdas: kaip keičiasi pasakojimas, kai praleidžiame veiksmo aplinkos aprašymą, ko netenka pasakojimas, išmetus vaizdingus posakius it t.t.
III. Pagrindinės teksto minties lygmuo	Sugalvok istorijai pavadinimą?	Jau žemesnėse klasėse mokiniai aptaria tai, apie ką rašoma kūrinyje, t.y. temą. Vėliau išgirsta ir <i>temos</i> sąvoką. Gana dažnai vaikų skaitomoje literatūroje temą pasako pats kūrinio pavadinimas. Susidomėti kūrinio pavadinimu, patiems išmokti sugalvoti tinkamą skaitytam
	Kokia tai istorija – liūdna ar linksma? Kodėl?	
	Kodėl patiko/nepatiko ši pasaka?	
	Nupiešk iliustraciją šiam	

	<p>kūriniui.</p>	<p>kūriniui ar savo rašiniui gali padėti įvairūs „tiriamieji“ darbai: sudaryti pasakų pavadinimų katalogą, parinkti pavadinimą iš kelių pateiktų mokytojo, rasti ilgiausią ir trumpiausią kūrinio pavadinimą ir t.t.</p> <p>Išsakyti savo nuomonę apie kūrinį, apibendrinti patirtus išpūdžius specialiųjų poreikių mokiniams sunku. Dažniausiai jų atsakymai lakoniški („<i>taip</i>“, „<i>ne</i>“, „<i>nežinau, kodėl</i>“), labai menkai motyvuoti („<i>patiko, nes apie sniego senį</i>“, „<i>patiko, nes graži</i>“, „<i>patiko, nes besmegenis myli vasarą</i>“) arba visai nesiremiantys tekstu („<i>patiko, nes geras kiškis</i>“, „<i>nes moko skaityti</i>“, „<i>nes vaikai pastatė besmegenį</i>“). Tokius atsakymus lemia ne pilnai suvoktas tekstas, skurdus žodynasair menki rišlios kalbos įgūdžiai.</p>
--	------------------	---

3 PRAKTINIS PAVYZDYS – LIETUVIŲ KALBOS PAMOKA

TEKSTAS SKAITYMOI

Pasaka apie žirnius

Virtuvėje ant stalo gulėjo krūvelė žirnių.

- Vyručiai!- sušuko vienas žirniukas.- Šoksiu nuo stalo!

- Nešok, patarė kiti.- Užsigausi!

- Vis tiek šoksiu! Aš ne toks kvailas, kad laukčiau, kol šeimininkė mus į puodą supils ir iš mūsų sriubą išvirs!

- Kaip sau nori,- atsakė žirniai.- Mes tai nesiskirstysim. Jei bus bėda, kartu išeities ieškosim. Vis ką nors sugalvosime.

Nepaklausė žirniukas draugų, žrrr pasirito stalu, įsibėgėjęs strikt ir nušoko.

- Ką, ar nenušokau?!

Iš to džiaugsmo net grindimis ėmė riedėti. Ritosi ritosi – tiesiai šeimininkei po kojų. Ta kai žengė, tai ir užmynė, kai užmynė, tai ir suplojo. Ir nebegali žirniukas toliau rintis.

Naktį iš urvelio išlindo pelė. Čia pašniukštinėjo, ten pauostinėjo, aptiko žirniuką, kapt ir prarijo.

(...) Kitus žirnius šeimininkė suvyniojo į popierėlį ir padėjo ant lentynos. Atėjus pavasariui, pasodino juos purioje daržo žemėje. Žirniai išdygo, ėmė augti, žydėti ir ankštis užmezgė. Saulutė juos šildė, lietutis laistė. Vaikai negalėjo jais atsigerėti.

O atsiskyrėlio žirniuko niekas nė neprisiminė.

J. Šukys. Kodėl juokėsi katytė.

"KLAUSIMŲ NAMELIS"
J. ŠUKYS
"PASAKA APIE ŽIRNIUS"

III AUKŠTAS
PAGRINDINĖS TEKSTO
MINTIES LYGMUO

Kuri patarlė ir kodėl labiausiai tinka šiai pasakai:

- Vienas lauke ne karys.
- Verkia duonelė tinginio valgoma.
- Savuos namuos ir saulė skaistesnė.
- Draugų būryje ir vargas lengvesnis.

Ką svarbaus supratai skaitydamas kūrinį? Ko pasimokei?

KODĖL?
KAIP? KOKS?

1. Kas pagrindiniai pasakos veikėjai?
2. Kodėl žimiukas sugalvojo pabėgti?
3. Kodėl kiti žirniai atsisakė bėgti kartu?
4. Kaip jautėsi žimis nušokęs nuo stalo?
5. Koks buvo žimis?

II AUKŠTAS

PSICHOLOGINIS,
NESUDĖTINGŲ
IŠVADŲ LYGMUO

KA REIŠKIA?
KODĖL?

6. Kodėl žirni vadina atsiskyreliu?
7. Kodėl taip nelaimingai baigė savo gyvenimą žimiukas?
8. Papasakok, kaip prasideda ir kaip baigiasi pasaka?

KAS? KADA?
KUR?

1. Kas gulėjo ant stalo?
2. Kur vyksta pasakos įvykiai?
3. Ką sugalvojo vienas žimiukas?

I AUKŠTAS

TEKSTO
SIUŽETO
PAŽODINIS
SUVOKIMAS

KAS ATSTITIKO?
KAIP BAIGĖSI?

4. Kas atsitiko neklauzadai žimiui?
5. Kaip toliau sekėsi žirniams?

„PASAKA APIE ŽIRNIUS“ KLAUSIMYNO STRUKTŪRA IR
METODINIAI PATARIMAI MOKYTOJUI

Teksto suvokimo lygmuo	Klausimas	Klausimo priskyrimo teksto suvokimo lygmeniui pagrindimas Metodiniai patarimai.
I. Siužetinis (pažodinio teksto suvokimo) lygmuo	Ką sugalvojo vienas žirniukas?	Atsakymus į klausimus mokiniai randa tiesiogiai pateiktus tekste.
	Kas atsitiko neklauzadai žirniui?	Mokytojas turi skatinti į šiuos teksto klausimus atsakyti teksto žodžiais – cituojant tekstą. Tokiu būdu mokiniai plės savo žodyną, lavins skaitymo įgūdžius.
	Kas atsitiko kitiems žirniams?	Atsakant apie kitus žirnius mokiniams teisingam atsakymui reikėjo išvardinti keletą svarbių teksto faktų (<i>žirnius pasodino, jie augo, žydėjo ir džiugino vaikus</i>), o šios detalės pateiktos kūrinio pabaigoje, kai dėmesys, susikaupimas ir atmintis smarkiai sumažėję. Tad skaitant ir keliant klausimus, reikia tekstą skaidyti dalimis, o silpnesnius mokinius mokyti pasižymėti siužetines linijas.
II. Psichologinis (nesudėtingų išvadų) lygmuo	Kas pagrindiniai šios pasakos veikėjai?	Pastebėta, kad dalis mokinių dažnai vardina visus kūrinyje esančius veikėjus, kiti pirmenybę teikia „gyviems veikėjams“ - žmonėms ar gyvūnams:
	Kodėl žirniukas sugalvojo pabėgti?	„veikėjai žmonės, šeiminkė, vaikai, nes jie gyvi“, „pelytė, nes suvalgė žirni“, „tai gal šeiminkė... nežinau, bet ji gi žmogus tai ir veikėjas“, „vaikai, nes pasodino žirnius
	Kodėl kiti žirniai atsisakė bėgti kartu?	Norint atsakyti į šiuos klausimus reikia išrinkti skirtingose teksto vietose esančią informaciją apie veikėjus ir padaryti dalines išvadas. Pasiremiant tekste esančia informacija, nusakyti veikėjo(ų) vienokio ar kitokio elgesio motyvus. Į klausimą, kodėl nebėgo kiti žirniai, mokiniai savarankiškai ar su pagalba randa tiesioginį atsakymą tekste: „Mes tai nesiskirstysim. Jei bus bėda, kartu išėitės ieškosim. Vis ką nors sugalvosime.“ Tad žirnių motyvą nebėgti mokiniams galima pasiūlyti interpretuoti savais žodžiais: „nenori skirtis su draugais“, „draugų būryje lengviau išvengti pavojų“, „tikisi kartu nugalėti sunkumus, bėdas“ ir pan. Tokios išvados priartina mokinį prie

		kūrinio pagrindinės minties supratimo. Tikėtina, kad mokiniams gali tekti paaiškinti frazeologizmą „ <i>kartu išeities ieškosim</i> “.
	Kaip jautėsi žirniukas nušokęs nuo stalo?	Atsakant į šį klausimą reikia remtis žinoma informacija apie veikėją, apibūdinti jo charakterį, numatyti vienokio ir kitokio jo elgesio nulemtas būsenas. Nusakydami veikėjo savybes (<i>Koks buvo žirniukas?</i>) silpnesni mokiniai dažniau remiasi tik išvaizdos detales: „ <i>žirniukas žalias, mažas</i> “ „ <i>jis skanus</i> “; „ <i>apvalus</i> “, „ <i>greitai ritasi</i> “, „ <i>nemėgstu aš žirnių</i> “, „ <i>man tai neskanūs jie</i> “, „ <i>gal geras, nežinau</i> “, „ <i>kaip suprasti? nežinau</i> “, „ <i>iš kur man žinoti, nemačiau</i> “... Kiti mokiniai pateikia daug ir įvairių apibūdinimų: <i>drąsus, ryžtingas, nebijo pavojų, mėgsta rizikuoti, linksmas, nenumato rizikos, per mažai patirties turi</i> . Kai kuriems specialiųjų poreikių mokiniams kyla sunkumų įvardijant veikėjo jausmus (<i>kaip jautėsi žirniukas?</i>) bei apibūdinant veikėją (<i>koks buvo žirniukas?</i>). Atsakydami į šiuos klausimus mokiniai linkę įvardinti tik išorines veikėjo savybes (<i>žalias, apvalus, baltas...</i>), o nusakyti būdo bruožus, charakterį jiems yra sunku.
	Koks buvo žirniukas?	
	Kodėl žirniukas vadinamas atsiskyrėliu?	
	Kodėl taip nelaimingai baigė savo gyvenimą žirniukas?	
	Papasakok, kaip prasideda ir kaip baigiasi pasaka ?	Mokiniams nuolat primenama pasakojimo sandara: veiksmo užuomazga, veiksmo vystymasis, arba raida ir aukščiausias įtampos taškas, arba kulminacija, veiksmo atomazga. Kūrinyje vaizduojamiems įvykiams suprasti ir jų eiliškumui sekti galima kurti pasakojimo planą. Kūrinio įvykius sekti padeda veikėjų nueito kelio braižymas (ypač tinka pasakos analizei), veiksmožodžių grandinės sudarymas.
III. Pagrindinės teksto minties lygmuo	Ką svarbaus supratai skaitydamas kūrinį? Ko pasimokei?	Jau pradinėse klasėse vaikas geba suprasti kūrinyje iškeliamas dvasines vertybes, suvokia, kas tekste gera ir kas bloga, kas

	<p>Kuri patarlė labiausiai tinka šiai pasakai: <i>-Vienas lauke ne karys.</i> <i>-Verkia duonelė tinginio valgoma.</i> <i>-Savuos namuos ir saulė skaistesnė.</i> <i>-Draugų būryje ir vargas lengvesnis.</i></p>	<p>gražu ir kas negražu. Tokios išvados daromos remiantis ir kūrinio kontekstu, ir mokinio bendromis žiniomis apie pasaulį. Vadinasi, kuo mokinys daugiau žino, tuo labiau jis geba suvokti teksto mintį ir išvelgti jame glūdintą „moralą.“</p> <p>Remiantis teksto „Pasaka apie žirnius“ įvykiais, galima teigti, kad tekstas moko paklaudyti draugų patarimų, apgalvoti savo veiksmus ir nedaryti skubotų sprendimų. Mokinių atsakymai parodo, ar jie suvokė, ką šiuo tekstu norėjo pasakyti autorius: „<i>moko, kad jei nežinai, klausyk draugų, tačiau draugai turi būti labai geri</i>“, „<i>moko, kad reikia nesiskirti su savo šeima</i>“, „<i>kad reikia gyventi visiems kartu ir nesiskirti</i>“, „<i>nebūk atsiskyrėlis, draugauk</i>“, „<i>nereikia galvoti, kad atsitiks kas nors blogo, o reikia tikėtis, kad viskas bus gerai</i>“, „<i>prieš ką nors darant reikia gerai pagalvoti</i>“ ir kt.</p> <p>Mokiniams pateikiama užduotis-kuri patarlė labiausiai tinka šiai pasakai. Mokiniams pateikiamos keturios patarlės, iš kurių dvi: „<i>Vienas lauke ne karys</i>“ ir „<i>Draugų būryje ir vargas lengvesnis</i>“ atitinka skaitytos pasakos pagrindinę mintį. Mokiniams reikia priminti žirniuko istoriją, kad susietų ją su patarlėmis ir surastų prasminį panašumą – <i>paliko draugus, jų nepaklausė, vienas ketino gelbėtis ir todėl žuvo.</i></p>
--	---	--

4.2. 6K SKAITYMO STRATEGIJA

6 K skaitymo strategija remiasi pagrindiniais teksto turinio suvokimo klausimais:

KAS? KADA? KUR?

KA? KAIP? KODĖL?

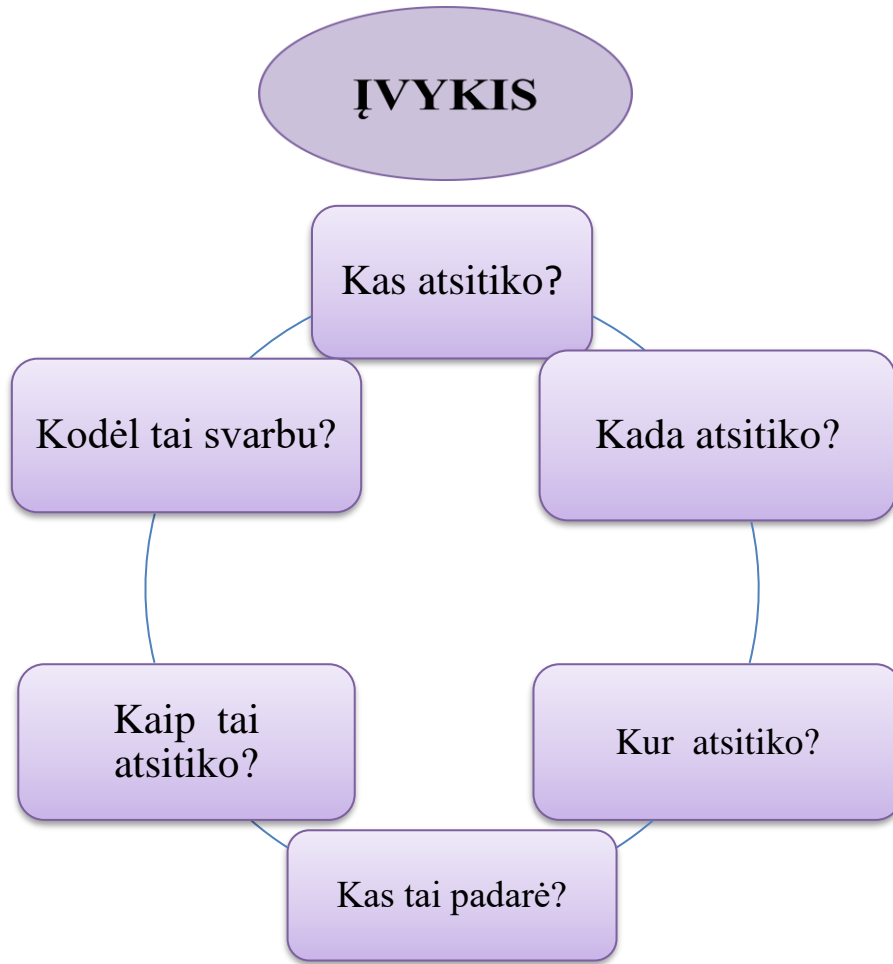
Šių klausimų pateikimas mokiniams prieš skaitant tekstą padeda atidžiau klausyti, skaityti ir rasti reikiamą informaciją. Žinoma, tokiu būdu ugdomi patys elementarieji, t.y. teksto turinio suvokimo gebėjimai, tačiau be tiesioginės informacijos supratimo nebus suprasta ir sudėtingesnė informacija.

Naudojantis 6K strategija galima užrašyti ir įsidėmėti įvykių seką, pasakojimo planą. Suprasdami įvykių nuoseklumą mokiniai gali atlikti sudėtingesnes užduotis, reikalaujančias išsiaiškinti, pagrįsti vieno ar kito įvykio priežastis ir pasekmes (*kodėl...?*). Taip pat galima mokinius skatinti svarstyti, kodėl įvykiai pasisuko tokia linkme, skatinti samprotauti ir daryti išvadas. Turėdami prieš akis 6K strategijos klausimus, mokiniai išmoks išskirti svarbiausią informaciją tekste, suvoks informacijos ryšius, greičiau supras mokomąją medžiagą, galės ją pritaikyti kitame kontekste.

Klausimus mokytojas pagal galimybes vizualizuoja, suformuluoja konkrečiai temai, atsižvelgdamas į pamokos tikslą ir uždavinius, turimą mokomąją medžiagą ir gerai pažindamas mokinių galimybes.

Labai gerai, kai mokiniai turi galimybę skaityti tekstą ir jį pasižymėti. Kiekvienam nukopijuoti tekstai leidžia skaitymo metu pasižymėti reikalingą informaciją, pasirašyti klausimus paraštėse, pabraukti galimus atsakymus.

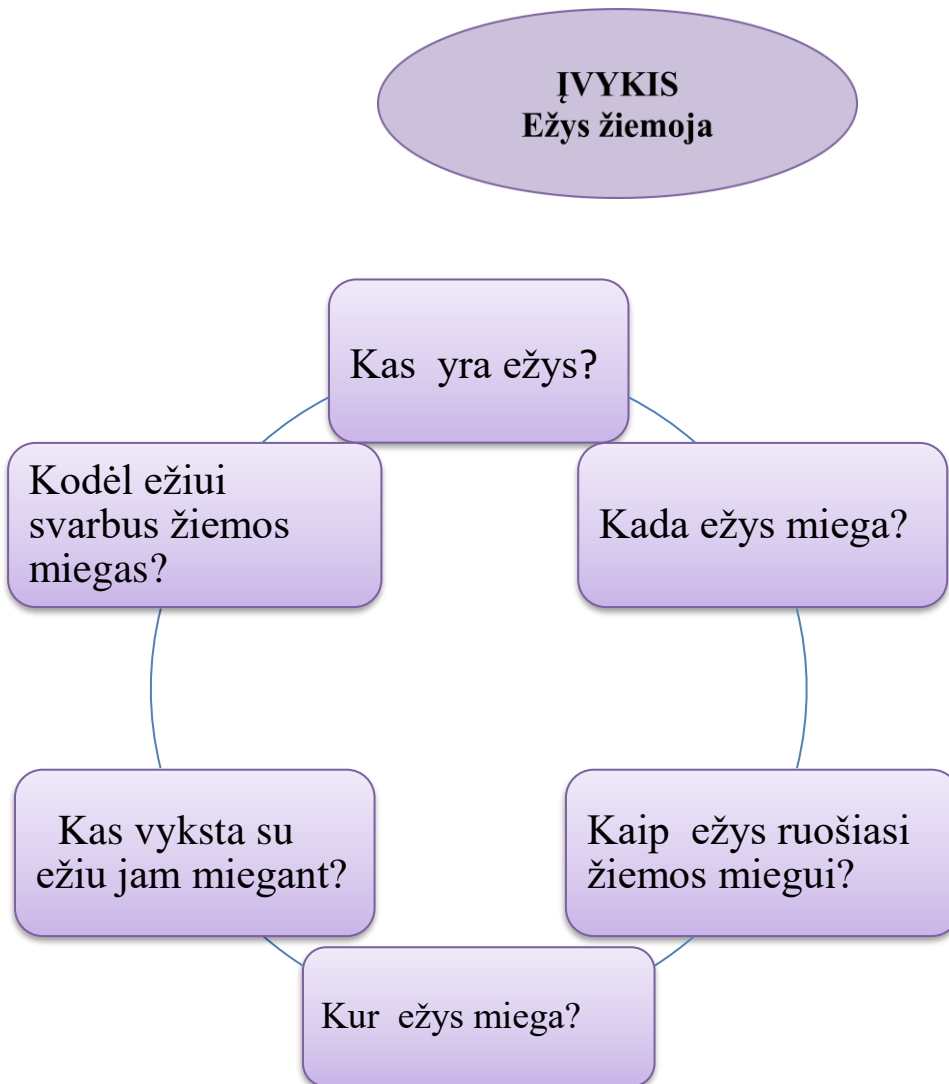
BENDROJI 6K SCHEMA

6K STRATEGIJOS TAIKYMAS

1 PRAKTINIS PAVYZDYS – BIOLOGIJA

„Kaip žiemoja gyvūnai?“

Žvilgsnis iš arčiau Kaip žiemoja ežys?

Vasarą ežys yra aktyvus.

kūno
temperatūra
37 laipsniai
Celsijaus

kūno
temperatūra
2 laipsniai
Celsijaus

Žiemos slėptuvėje
miegantis ežys.

Ežys – įprastas pamiškių, krūmynų, parkų ir sodų gyventojas. Dieną jis miega slėptuvėje, o naktį ieško maisto. Daugiausia ėda vabzdžius, sliekus, sraiges, varles, kartais nutveria pelinį graužiką arba kurmį.

Pasiruošimas žiemai

Antroje vasaros pusėje ežys labai daug ėda. Maisto ieškoti pradeda dar nesutemus, baigia jau prašvitus. Gyvūnas stengiasi užsiauginti kuo storesnį poodinį riebalų sluoksnį, kuris saugos nuo šalčio ir teks energijos.

Rudenį ežys randa slėptuvę tankioje gyvatvorėje, malkinėje ar šieno krūvoje. Čia iš sausų lapų ir žolių susisuka lizdą, susiriečia į kamuoliuką ir kietai įminga iki pavasario.

Žiemos miegas

Įmigęs ežys beveik nejuda. Jis taupiai naudoja energiją iš sukauptų riebalų atsargų. Miegančio ežio kvėpavimo reakcijos sulėtėja, organizmui reikia mažiau deguonies. Dėl to gyvūno kvėpavimo judesiai ir širdies plakimas sulėtėja, kūno temperatūra nukrinta.

Sėkmingai peržiemoja tik pakankamai riebalų sukaukę ežiai. Deja, vėliau gimusiems jaunikliams ne visada pavyksta. Dažniausiai nukenčia ligoti arba anksti netekę motinos ežiukai.

Kartais ežiai slėptuvei pasirenka netinkamą vietą ir gali sušalti. Kai slėptuvė atvėsta iki 1 laipsnio Celsijaus, gyvūno gyvybei kyla pavojus. Organizmas sureaguoja: kvėpavimas ir pulsas dažnėja ir ežys atsibunda. Jis dreba, juda ir taip stengiasi sušilti. Vėl užmiega tik tada, kai temperatūra slėptuvėje pakyla. Viduržiemį atsibudęs ežys gali sunaudoti per daug energijos ir žūti nesulaukęs pavasario.

	 Aktyvus ežys (vasara)	 Įmigęs ežys (žiema)
Įkvėpimų per 1 minutę	20	5
Širdies dūžių per 1 minutę	280–320	18–22
Kūno temperatūra, laipsniais Celsijaus	25–37	nukrinta iki 2

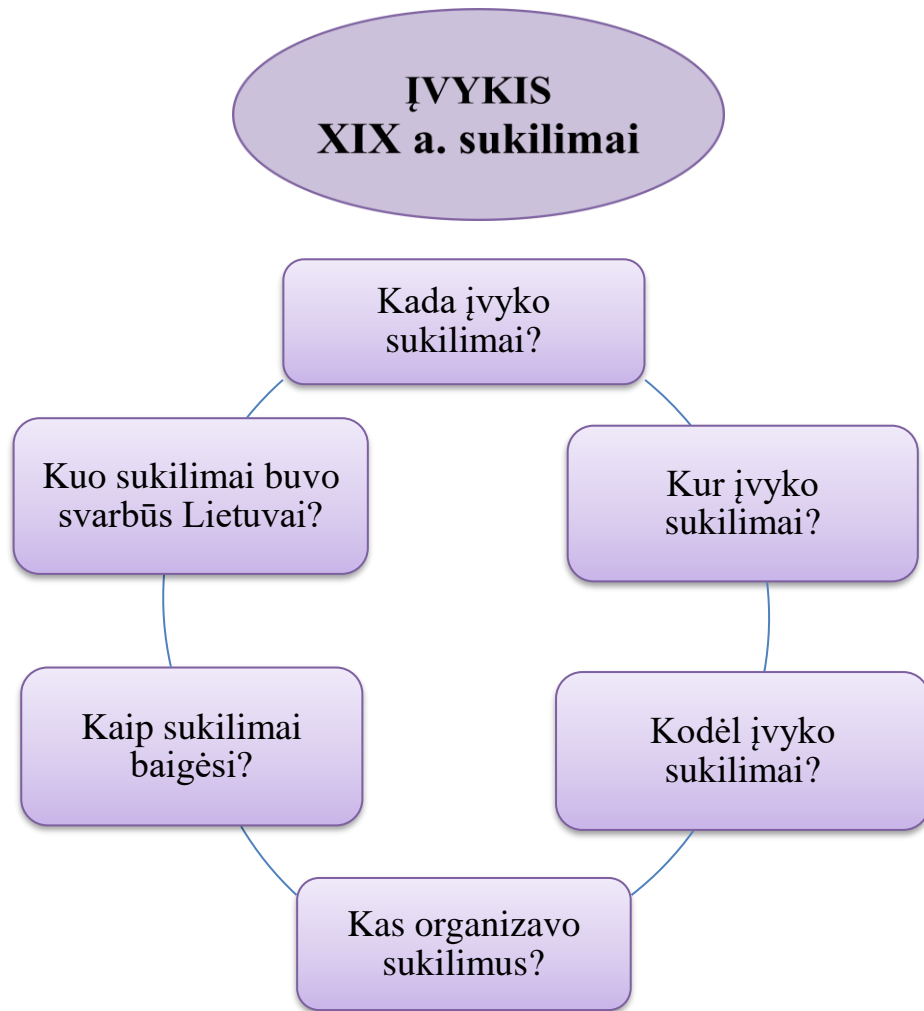
Ežio kvėpavimo, pulso ir kūno temperatūros palyginimas.

Pabudimas pavasarį

Ežys miega beveik šešis mėnesius. Jis pabunda kovo pabaigoje arba balandžio pradžioje. Pabudęs ežys būna netekęs maždaug trečdaliao kūno masės ir yra labai alkanas. Dėl to net dieną ieško maisto.

2 PRAKTINIS PAVYZDYS – ISTORIJA

„XIX a. vidurio sukilimai Lietuvoje“

20. UŽ LAISVĘ

Kodėl XIX a. Lietuvoje įvyko du sukilimai?

XVIII a.

Emilija Pliaterytė

Kur? Lietuvoje.

Sukilimų priežastys

XIX a. pradžioje Lietuvą buvo carinės Rusijos dalis. Į **gubernijas** suskirstytą kraštą valdė rusų valdininkai. Naujoji valdžia iš miestų atėmė savivaldą, apribojo bajorų teises. Valstiečiams įvedė **rekrūtų** prievolę ir padidino mokesčius. Jie, kaip ir buvo, liko baudžiamininkais. Caro vyriausybės vykdomais pertvarkymais nepatenkinti bajorai, miestiečiai ėmė kurti slaptas organizacijas ir rengtis sukilimui.

Kodėl?

Kas?

1830–1831 m. sukilimas

Buvusios ATR gyventojai siekė išsivaduoti iš Rusijos ir atkurti savo valstybę. Sukilimas prasidėjo 1830 m. Nors sukilėliai narsiai kovėsi, įveikti didesnės ir geriau ginkluotos Rusijos kariuomenės jie nepajėgė.

Kada?

Numalšinusi sukilimą caro valdžia iš sukilusių bajorų atėmė žemes, juos ištrėmė į **Sibirą**. Buvo uždarytas Vilniaus universitetas, įvesti rusiški įstatymai, pradėta persekioti Katalikų bažnyčia.

Kas iš to?

1863–1864 m. sukilimas

Nesėkmingas sukilimas nenuslopino laisvės troškimo. 1861 m. visoje Rusijos imperijoje buvo panaikinta baudžiava. Valstiečiai, tikėjęsi gauti žemės, jos negavo. Žemę iš dvarininkų prieš tai susitarę galėjo tik išsipirkti. O iki susitarimo ir toliau privalėjo eiti lažą ir mokėti mokesčius. Valstiečiai buvo nepatenkinti.

UŽL

Kodėl?

Kas?

Kada?

1863 m. įsižiebė naujas sukilimas. Caras į Lietuvą pasiuntė didžiulę kariuomenę, paskyrė general-gubernatorių **Michailą Muravjovą**, kuris turėjo atkurti ir prižiūrėti krašto tvarką. Sukilimas buvo nuslopintas. Sukilimo vadai **Zigmantas Sierakauskas**, **Antanas Mackėvičius** ir **Konstantinas Kalinauskas**, Muravjovo įsakymu, buvo pakarti. Už žiaurų elgesį žmonės Muravjovą praminė Koriku.

Kas?

TAI ĮDOMU Apie Emiliją Pliaterytę

Emilija Pliaterytė – viena ryškiausių 1830–1831 m. sukilimo asmenybių. Prasidėjus sukilimui 24 metų mergina apsilviko vyriškus drabužius ir apsiginklavusi pistoletu ir durklu stojo į kovą su caro kareiviais. Už narsą generolas Dezideras Chlapovskis suteikė jai kapitonės laipsnį. Sukilimui pralaimint mergina pareiškė, kad, kol bus gyva, kovos už Tėvynę. Kartu su būriu sukilėlių ji bandė pasiekti Varsųvą ir toliau tęsti kovą, tačiau buvo sužeista ir mirė. Narsios merginos gyvenimas ir veikla – pavyzdys jaunimui, kaip reikia mylėti savo Tėvynę.

1863 m. (sukilėlių) manifeste buvo skelbiama, kad visa žemė, kurią turi valstiečiai, atiduodama jų nuosavybėn be išpirkos. <...> Bežemiai sukilimo dalyviai, o jei jie žūtų – jų šeimos, gaus mažiausiai po 3 marcus (apie 2 ha) žemės. Kaip ir 1830 metais, sukilėliai iškėlė šūkį „Už mūsų ir jūsų laisvę!“ Caras, siekdamas atitraukti valstiečius nuo sukilimo, jiems darė nuolaidų: <...> buvo sumažinta žemės kaina. Valstiečių sklypai liko maždaug tokie kaip iki reformos.

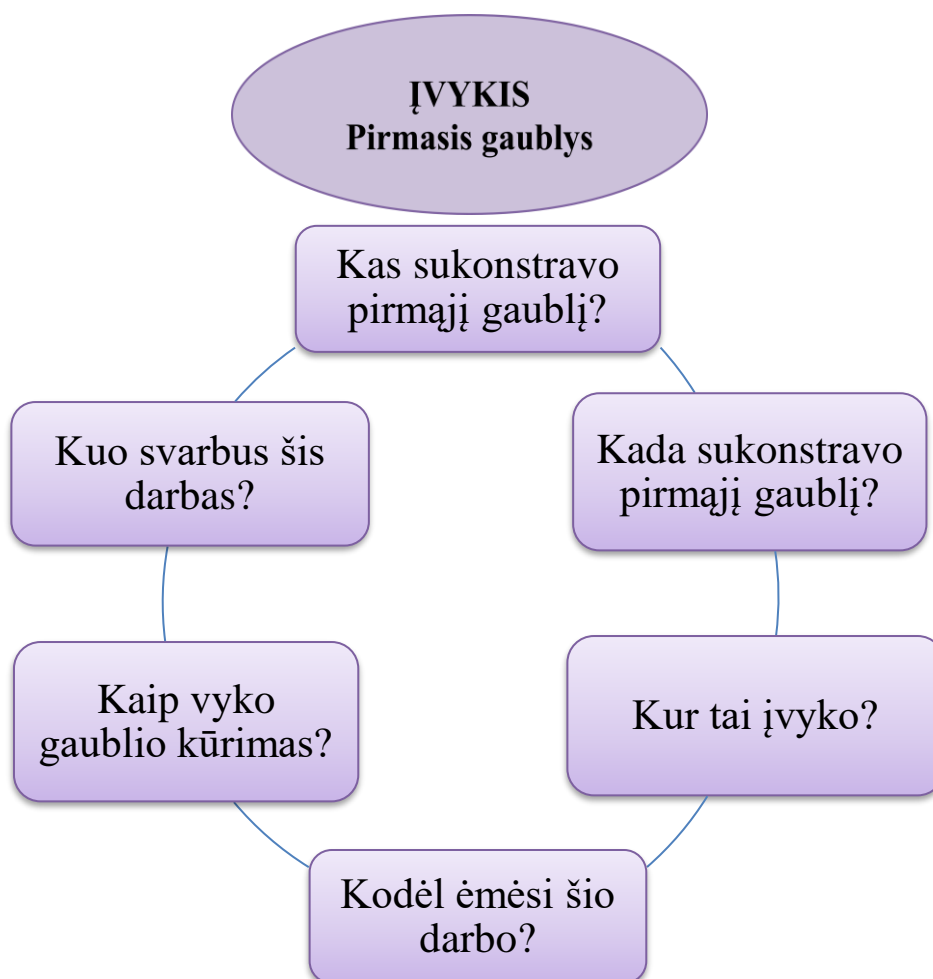
Kalba istorikas Leonas Mulevičius apie 1863 m. sukilimą

6K STRATEGIJOS TAIKYMAS

3 PRAKTINIS PAVYZDYS – GEOGRAFIJA

„Kas ir kada pagamino pirmąjį gaublį“

Kas ir kada pagamino pirmąjį gaublį?

Žemėlapių tyrinėtojai mano, kad pirmąjį gaublį maždaug prieš 2,5 tūkst. metų pagamino senovės graikai. Deja, tas kūrinys neišliko, todėl neišku, kaip jis atrodė. Juk tuo metu Žemę žmonės įsivaizdavo visai kitaip. Daugiau kaip prieš 500 metų mokslininkai padarė išvadą ir ėmė tikinti, kad Žemė yra rutulio formos, o ne plokščia, kaip aiškinta iki tol. 1492 m. vokiečių pirklys Mārtinas Bėhaimas pagamino pirmąjį gaublį ir pavadino „žemės obuoliu“. Nors ir būdamas pirklys, nuo jaunystės domėjosi astronomijos prietaisais, o keliaudamas po Europą, plaukiodamas jūromis, mokėsi braižyti žemėlapius.

Bėhaimas sumanė ant rutulio perkelti pasaulio žemėlapi. Gaublį jis išskobė iš medžio ir pagal to meto jūrininkų pasakojimus bei kelionių aprašymus nupiešė tais laikais žinomus vandenynus, žemynus, šalis. Gamindamas gaublį, atsižvelgė net į Žemės pasvirimą.

Atidžiau apžiūrėjęs šį gaublį bei palyginus su dabartiniu, galima pastebėti daug netikslumų. Tačiau reikia įsivaizduoti, kiek pastangų padėta šiam gaubliui sukurti. „Žemės obuolį“ galima pamatyti gimtajame Bėhaimo mieste Niurnberge esančiame Vokietijos nacionaliniame muziejuje.

3 Behaimo gaublys (1492 m., Niurnbergas).

Bandymai su gaubliu

Priemonės:

„Saulė“ – šviesos šaltinis (gali būti diaprojektorius, stalinė lempa, žibintuvėlis).

„Žemė“ – stalinis gaublys.

„Mėnulis“ – teniso kamuoliukas arba nedidelis kamuolys.

Lipnūs lapeliai, plastilinas.

Pasiruošimas: pasirūpinkite, kad klasėje būtų kuo tamsiau. Pasirenkite bandymui, kaip parodyta nuotraukoje.

1. Kuria kryptimi sukasi Žemė?

Iš pradžių pasukite gaublį ta kryptimi, kuri atitinka Žemės sukimosi aplink savo ašį.

2. Dienos ir nakties kaita.

Toje vietoje, kur yra Lietuva, priklijuokite lapelį arba prilipdykite plastilino gumulėlį. Pasukite gaublį taip, kad pažymėtoje vietoje būtų rytas, paskui – vidurdienis ir pagaliau vakaras.

3. Saulės ir Mėnulio užtemimai.

Kai Mėnulis atsiduria tarp Žemės ir Saulės, būna Saulės užtemimas. O kai Žemė patenka tarp Saulės ir Mėnulio ir meta ant jo savo šešėlį, sulaukiame Mėnulio užtemimo.

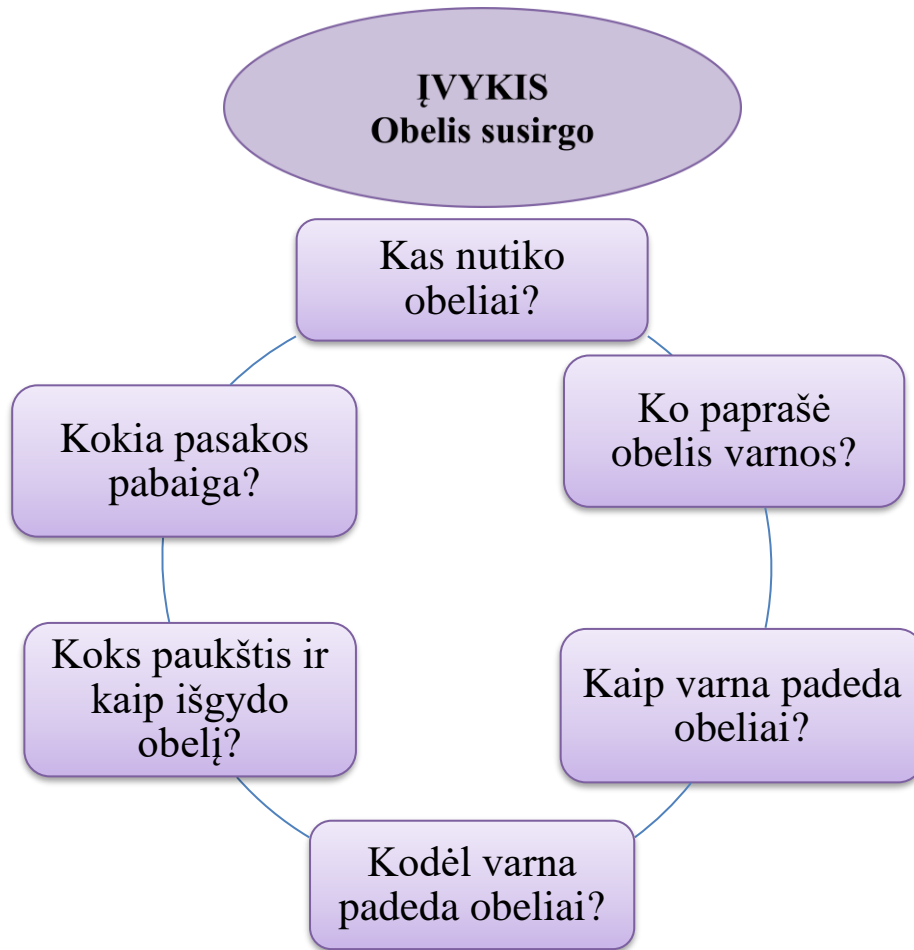
Saulės, Žemės ir Mėnulio modeliais inscenizуйте Saulės bei Mėnulio užtemimus.

Užduotys:

1. Kurias sąvokas **1** atitinka šie apibūdinimai:
 - a) šiauriausias ir piečiausias Žemės taškai;
 - b) įsivaizduojama tiesė tarp šių taškų;
 - c) apskritimas, dalijantis Žemės rutulį į Šiaurės ir Pietų pusrutulius.
2. Palygink Afrikos kontūrus **1** ir **3**. Kurios sritys 1492 m. buvo gerai ištyrinėtos, o kurios beveik nežinomos?
3. Atlikite bandymų su gaubliu. Išsiaiškinkite, kaip dieną keičia naktis, kaip vyksta Saulės ir Mėnulio užtemimai.

Užuojauta ir pagalba šalia esančiam P. Mašioti apsakyme „Paliegusi obelis“

4.3. SKAITYMO STRATEGIJA „ATRASK ŽODĮ“

Pažintinėje ar informacinėje literatūroje, skirtoje mokiniams, neišvengiamai susiduriame su moksliniais terminais, instrukcijomis, retai ar visiškai nevartojamais kasdieninėje kalboje žodžiais. Rašytinio informacinio-dalykinio teksto ypatybės gali apsunkinti turinio supratimą ir mokomosios medžiagos įsisavinimą. Mokytojas pamokoje turėtų būti savotiškas pagalbininkas perkoduojant naujus nežinomus žodžius ar terminus į vaikui suprantamą kalbą. Reikia pabrėžti, kad supaprastintas teksto pateikimas specialiųjų poreikių turinčiam vaikui nereiškia mokslų ar terminijos nepaisymo ar suprimityvinimo. Tiesiog toks „**žodžių atradimas**“ leidžia net ir silpnesnių gebėjimų mokiniui susidomėti mokomuoju dalyku, priimti sunkesnę nei įprasta informaciją ir ateityje ją pasinaudoti.

„**Žodžio atradimo**“ strategija siekiama sudominti mokinį žodžio vartojimu tekste. Ši strategija gali būti naudojama:

a) skaitant ir grožinius, ir negrožinius tekstus, kuriuose nežinomi žodžiai gali sukliudyti mokiniui tiksliai, autentiškai suprasti teksto prasmę,

b) skaitant sudėtingesnį meninio lygio tekstą ir norint, kad rašytojo pavartoti vaizdingi žodžiai ar posakiai taptų vaiko kalbos savastimi, t.y. būtų turtinama vaiko kalba.

Dažnai taikant žodžio atradimo strategiją mokiniai įgunda neprabėgti pro nesuprantamą žodį, o klausti ar ieškoti jo prasmės paaiškinimo. Mokytojas ir pats kartais turėtų parodyti mokiniams, kaip mes, suaugusieji, elgiamės su nežinomais žodžiais, kurių randame tikrai daug.

Žodžio atradimo strategijos taikymo metodiniai patarimai:

- pasižymėti nežinomą žodį (apvesti ar pabraukti jį kopijuotame tekste, nusirašyti ant lapelio, pieštuku pažymėti taškelį knygos paraštėje). Svarbu mokyti vaiką kultūringai elgtis su knyga;
- mokiniai, kurie rado tuos pačius neaiškius žodžius, gali burtis į grupę ar porą ir kartu pasirinkti metodą, kuriuo jie „atras žodį“;
- jeigu žodis yra paaiškintas vadovėlyje, skaityti termino paaiškinimą ir, jei reikia, paaiškinti papildomai;
- mokiniams paskirstyti žodžius ir pasiūlyti pasinaudoti žodynais ar informacine medžiaga iš interneto. Tokiu būdu kiekvienas mokinys ugdysis gebėjimą rasti reikalingą informaciją ir ją pateikti draugams.

- į pagalbą pasitelkti giminiškų žodžių medį ir žaidžiant žodžio darybos žaidimus bandyti patiems suvokti žodžio prasmę. Pasiūlyti sugalvoti elementarų sakinuką su naujai atrastu žodžiu, kad mokiniai geriau suprastų jo vartojimo kontekstą, įsimintų žodį ir plėstų savo žodyną;
- siūlyti mokiniams suvokti naujo žodžio prasmę remiantis skaitomu kontekstu: mokinys dar kartą skaito ir apmąsto frazės, sakinio ar pastraipos, kurioje yra nežinomas žodis, prasmę. Čia mokytojas gali remtis „galvojimo balsu“ strategija ir laiptelis po laiptelio vesti mokinį link žodžio prasmės suvokimo.
- vaizdingus žodžius ar posakius mokiniams galima paskatinti užsirašyti į „gražios kalbos sąsiuvinį“, kad kurdami rašinį ar kalbėdami galėtų pasinaudoti;
- svarbu, kad mokytojas naudotų kuo įvairesnius nežinomų žodžių paaiškinimo metodus, kad mokinys turėtų galimybę remtis įvairiais informacijos šaltiniais;
- mokytojai turėtų pateikti mokiniams kuo daugiau užduočių pavartoti naujai išmokus žodžius - žaisti žodžiais: sugalvoti gyvenimiškų sakinių su naujais žodžiais, terminais, prisiminti juos kitose pamokose, kitame kontekste.

Pateiktuose pavyzdžiuose matyti, kaip mokiniai mokomi dirbti su tekstu, kokias nežinomų žodžių žymėjimo metodikas taiko, kaip patys bando atrasti nežinomų žodžių prasmę.

SKAITYMO STRATEGIJA „ATRASK ŽODĮ“

1 PRAKTINIS PAVYZDYS – GEOGRAFIJA

Kaip įrodyti, kad Žemė apvali?

Skaitydami kopijuotą nedidelės apimties geografijos vadovėlio tekstą specialiųjų poreikių mokiniai surado net 13 nesuprantamų žodžių, kuriuos apsibraukė ar kitaip pasižymėjo: *beribis, skrieti, rutulys, suvokti, įveikti, kosmosas, horizontas (horizonto linija), korpusas, visata, erdvė, ašis, trauka, atitrūkti*. Su mokytojos pagalba žodžiai suskirstomi į tris grupes pagal nežinomų žodžių atpažinimo būdus. Mokiniai taip pat pasiskirsto į tris grupes ir dirbdami grupėse ieško žodžių paaiškinimų.

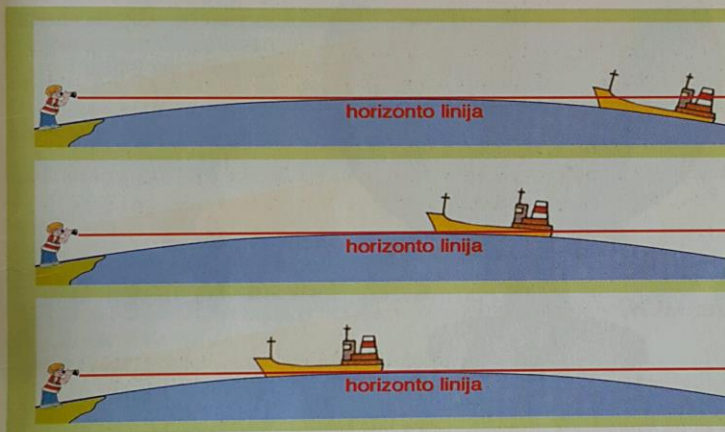
Nežinomi žodžiai, kuriuos paaiškinti padės žodžių daryba	Nežinomi žodžiai, kuriuos suprasti padės kontekstas	Nežinomi žodžiai, kuriuos paaiškins informaciniai šaltiniai
<p>Beribis - <i>be ribos, o riba tai reiškia pabaigą, užbaigimą, vadinasi, beribis-tai toks, kuris neturi pabaigos.</i></p> <p>Skrieti – <i>bendrašaknis žodis „skrido“, tad skrieti reiškia skristi.</i></p> <p>Trauka – <i>bendrašaknis žodis „traukia“, trauka – tai traukimas.</i></p> <p>Atitrūkti – <i>palyginame žodžius: nutraukė, nutrūko, bendrašaknis žodis „trūko“. Į pagalbą pasitelkiame teksto frazę „atitrūkti ir nuskrieti“ ir konteksto bei iliustracijos pagalba darome išvadą, kad žodis „atitrūkti“ reiškia „pakilti, atsiplėšti nuo ko nors“.</i></p>	<p>Rutulys. <i>Dar kartą perskaitome sakinį, kuriame šis žodis pavartotas: „Iš kosmoso padarytos nuotraukos rodo, kad Žemė yra rutulio formos“. Vaikams pasiūloma dar kartą pažvelgti į Žemės vaizdo iliustracijas, kurios padeda suvokti žodį- rutulys, tai apvalus, apskritas, panašus į kamuolį daiktas.</i></p> <p>Suvokti. <i>Naudojame tą pačią metodiką ir konteksto pagalba mokiniai išsiaiškina, kad suvokti-tai suprasti.</i></p> <p>Įveikti. <i>Skaitome, kad „Žemė per metus įveikia 970 mln. kilometrų“. Mokiniai žodį „įveikti“ savo kalboje dažniausiai vartoja, kai kalba apie „nugalėti ką nors: įveikti savo baimę, įveikti draugą varžybose ir t.t“. Pasiūloma tekste žodį pakeisti žinomu žodžiu „nugalėti“: nugalėti kilometrus, nugalėti kelią, tai reiškia jį nueiti, įveikti.</i></p>	<p>Kosmosas (gr. <i>kosmos</i> — <i>puošmena, tvarka, Visata</i>), už Žemės atmosferos esanti erdvė, joje esantys objektai ir spinduliavimas.</p> <p>Horizontas (horizonto linija)- <i>matomoji dangaus su žeme ar jūros paviršiumi ribojimosi linija.</i></p> <p>Korpusas – <i>kokio nors įrenginio (laivo) rėmai.</i></p> <p>Visata - <i>kosminių kūnų ir sistemų visuma (planetos, žvaigždės, dangaus kūnai sudaro visatą).</i></p> <p>Erdvė – <i>begalybė, tuštuma, beribė erdvė, kosmoso erdvė.</i></p> <p>Ašis - <i>tikra ar įsivaizduojama tiesė, einanti per kieno (žemės) vidurį.</i></p>

Mokiniams galima pasiūlyti patiems ar su pagalba sugalvoti sakinių su naujai atrastais žodžiais, užsirašyti juos, paklausinti suolo draugo, dar kartą perskaityti žodžius tekste.

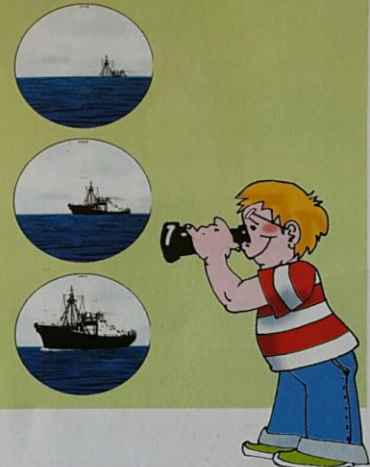
Kaip įrodyti, kad Žemė apvali?

Šiais laikais niekas neabejoja, jog Žemė apvali. Iš kosmoso padarytos nuotraukos rodo, kad Žemė, kaip ir visos kitos planetos, yra rutulio formos.

Pakilti į kosmosą ir savo akimis įsitikinti, jog Žemė apvali, gali ne visi. Tačiau prie jūros kiekvienas suvoks, kad mūsų planeta yra apvali. Stovėdami ant kranto ir žiūrėdami į horizontą, iš pradžių pamatysite viršutinės artėjančio laivo dalis, paskui – dalį korpuso ir tik tada visą laivą. Kodėl taip yra, padės atsakyti 3 paveikslėlis.

3 Vienas iš įrodymų, kad Žemė apvali.

Kodėl nenukrintame nuo Žemės?

Žemė yra nuolat judantis rutulys. Greitis, kuriuo ji juda (Visatoje), sunkiai įsivaizduojamas. Skriedama aplink Saulę, Žemė per metus įveikia 940 mln. kilometrų. Vadinasi, beribėje erdvėje lekiamo maždaug 30 km per sekundę greičiu. Be to, ne ką lėčiau mūsų planeta per 24 val. apsisuka aplink savo ašį.

Bet kodėl, (skriedam) tókiu dideliu greičiu, nenutrūkstame nuo Žemės ir neatsiduriame oro erdvėje? Kodėl neišsilieja vanduo iš jūrų, ežerų ir upių? Puikiai žinai, kad, pašokus į viršų, visada grįžtama ant žemės! Tave ir visus traukia nematoma jėga, vadinama Žemės trauką. Ji neleidžia mums atitrūkti ir nuskrieti į beribę erdvę.

Užduotys:

1. Trumpai aprašyk, kaip keitėsi žmonių supratimas apie Žemės formą. Pavartok šiuos žodžius: **diskas, rutulys, plokščias, apvalus**.
2. Nubraižyk sąsiuvinyje laiko juostą ir papildyk ją paveikslėliais, kaip Visatą įsivaizdavo Talis, Ptolemajus, Kopernikas, Hablis.
3. Paaiškink, kodėl, stovėdami prie jūros ir stebėdami artėjantį laivą, iškart nematome jo viso. Kaip keitūsi atplaukiančio laivo vaizdas, jeigu Žemė būtų plokščia?
4. Kodėl Pietų pusrutulyje gyvenantys žmonės nenukrinta nuo Žemės?
5. Įsižiūrėk į karikatūrą! Ką dailininkas nupiešė neteisingai?

Kokios formos Žemė

1 Taip Žemę įsivaizdavo kai kurios senovės tautos.

Ar žinai, kad:

- Atlikus tikslius matavimus, paaiškėjo, kad Žemė nėra visiškai taisyklingas rutulys. Įsivaizduok apelsiną, kurį iš abiejų pusių nesmarkiai spusteli. Taip ir Žemė per ašigalius yra truputį suplota.

600 m. iki Kr. Tālis iš Milėto (senovės graikų mokslininkas, gamtos tyrinėtojas): „Žemė yra Visatos centras. Ji plokščias diskas ir plūduriuoja ant vandens. Šiaurėje yra aukštas kalnas, už kurio vakare dingsta Saulė“.

150 m. iki Kr. Klāudijas Ptolemājas (senovės graikų mokslininkas, gamtos tyrinėtojas): „Žemė yra milžiniškas nejudantis rutulys Visatos centre. Saulė ir žvaigždės skrieja aplink Žemę“.

1521 m. Fernāndas Magelānas (portugalų jūrininkas): „Žemė yra rutulys. Per kelis kartus aš apiplaukiau ją burlaiviu“.

1543 m. Mikalōjus Kopėrnikas (lenkų astronomas) ir 1632 m. Galilėjas Galilėjus (italų astronomas): „Visatos centras yra ne Žemė, bet Saulė. Žemė – Saulės sistemos planeta“.

1923 m. Ėdvinas Hāblis (amerikiečių astronomas): „Saulė ir aplink ją skriejančios devynios planetos yra Paukščių Tako galaktikoje. Paukščių Takas – viena iš daugiau kaip 100 milijonų galaktikų Visatoje“.

1961 m. Jūrijus Gagārinas (rusų kosmonautas): „Aš matau nuostabų melsvai baltą rutulį“.

2 Žemės vaizdas iš kosmoso.

2 PRAKTINIS PAVYZDYS – ISTORIJA

Gyvenimas mieste. Kaip kūrėsi miestai? Kaip jie atrodė?

Istorijos mokomajame tekste specialiųjų poreikių mokiniai rado 9 nelabai suprantamus ar visai nesuprantamus žodžius ir žodžių junginius: *savivalda*, *amatas*, *auksakalystė*, *iždinė*, *archyvas*, *grįsti akmenimis*, *būstas*, *didikas*, *bastėja*, *privilegija*. Keliems mokiniams pasiūloma juos užrašyti ant lapelių. Atsitiktine tvarka 3 savanoriai mokiniai išsitraukia po 3 lapelius ir patys pasirenka, kokia informacija pasinaudos, kad sužinotų tikslią žodžio prasmę. Skiriamas laikas „atrasti žodžiams“ ir šie mokiniai dirba savarankiškai, kiti mokiniai tuo metu „skaito“ temos iliustracijas, atlieka papildomas užduotis.

Nesuprantami žodžiai	Reikšmė ir jos paaiškinimo būdas
Savivalda	Suranda vadovėlyje, kad <i>savivalda</i> – <i>teisė tvarkytis savarankiškai</i> .
Amatas	Suranda terminų žodyne, kad <i>amatas</i> – <i>tai darbas, mokėjimas gaminti dirbinius rankomis</i> .
Auksakalystė	Pasitelkę žodžių darybos įgūdžius (auksas+kalti) išsiaiškina, kad <i>tai profesija, kai žmogus, gamina gaminius iš aukso</i> .
Iždinė	Suranda žodyne, kad <i>iždinė</i> – <i>tai vieta, kur laikomi ir tvarkomi valstybės pinigai</i> .
Archyvas	Suranda žodyne, kad <i>tai įstaiga, kurioje laikomi, saugomi ir tvarkomi seni dokumentai</i> .
Grįsti akmenimis	Suranda terminų žodyne, kad <i>grįsti</i> – <i>tai tiesti, kloti akmenimis</i> .
Būstas	Suranda terminų žodyne, kad <i>būstas</i> – <i>tai namas, pastatas</i> .
Didikas	Pasitelkę žodžių darybos įgūdžius (didis) ir kontekstą išsiaiškina, kad <i>didikais vadinami kilmingi, garsios giminės, labai turtingi žmonės</i> .
Bastėja	Suranda vadovėlyje, kad <i>bastėja</i> - <i>tai neaukštas, apskritas arba pasagos formos bokštas prie pilies ar miesto gynybinės sienos</i> .
Privilegija	Suranda tarptautinių žodžių žodyne, kad <i>privilegija</i> - <i>tai išimtinė teisė arba lengvata, suteikiama kai kuriems asmenims, įstaigoms, gyvenvietėms..</i>

Paaškinus visai klasei nežinomus žodžius, mokiniams pasiūloma sugalvoti su jais sakinius arba dar kartą perskaityti teksto dalį, kurioje randami „atpažinti žodžiai“.

14. GYVENIMAS MIESTE

Kodėl kūrėsi miestai? Kaip jie atrodė?

XIII a.

XIV a.

1387 m.
Vilniui suteikta
Magdeburgo teisė

XIII a.
Klaipėda – pirmasis miestas dabartinės
Lietuvos teritorijoje, gavęs savivaldos teisę

XV a. pabaiga
Vilniuje susikūrė pirmasis amatininkų –
auksakalių – susivienijimas

Vilniaus mažasis antspaudas.
1598–1654 m.

Miestų pradžia

Vaikščiodami senamiesčio gatvelėmis, žvelgdami į senuosius mūrus susimąstome: kada įsikūrė pirmieji miestai, kaip jie atrodė. Lietuvos Didžiiosios Kunigaikštystės laikotarpiu miestais buvo vadinamos tik **savivaldos** teisę turinčios gyvenvietės. Pirmasis miestas dabartinės Lietuvos teritorijoje, XIII a. gavęs savivaldos teisę, yra Klaipėda.

Lietuvos sostine buvo Kernavė, Trakai. Kunigaikštis Gediminas sostinę perkėlė į Vilnių. **1387 m.** krikšto proga miestui buvo suteikta **Magdeburgo teisė**.

Mieste

Kai valdovas miestui suteikdavo Magdeburgo teisę, miestiečiai įgydavo daug savarankiškumo. Jie galėdavo verstis prekyba, įvairiais **amatais**, pavyzdžiui, **auksakalyste**, batiuovyste ir kitais. Miestai, turintys savivaldos teisę, kasmet rengdavo turgus, muges.

Miestiečiai rūpindavosi miesto tvarka, jų atstovai – miesto taryba – sprendavo svarbias miesto problemas. Centrinėje aikštėje stovėjo **rōtušė** – pagrindinis miesto pastatas. Jame buvo teismas, **iždinė**, **raštinė**, **archyvas**, **sandėliai**, net kalėjimas.

Mieste veikė ligoninės, gaisrinės. Kai kurios gatvės buvo **grįstos rąstais** arba **akmenimis**. Vanduo tiekiamas mediniais vamzdžiais iš aukštesnėje vietoje esančių šulinių.

Miesto bažnyčiose žmonės ne tik meldavosi. Jose vykdavo vaidinimai, šventės. Šalia bažnyčių įrengdavo kapines. Vienuoliai steigdavo vienuolynus, mokyklas, rūpindavosi vargšais.

Neturtingi žmonės gyveno ankštuose mediniuose **būstuose**. Turtingi – mūriniuose kelių kambarių namuose, **didikai** – puošniuose rūmuose.

Miesto gynyba

Miestiečiai stengėsi apsiginti nuo priešų, todėl rūpinosi miesto gynyba. LDK didysis kunigaikštis Aleksandras XVI a. pradžioje gyventojams nurodė aptverti Vilnių: **iškasti griovius**, **išmūryti gynybinę sieną**, kampuose įrengti **bastėjas**, pastatyti miesto vartus.

Bastėja – neaukštas, apskritas arba pasagos formos bokštas prie pilies arba miesto gynybinės sienos.

Magdeburgo teisė – miesto gyventojų teisė turėti savivaldą.

Rėtušė – pastatas, kuriame rinkdavosi miesto taryba. Ten sprendavo svarbius miesto gynybos, mokesčių, teisėtvarkos klausimus.

Savivalda – teisė tvarkytis savarankiškai.

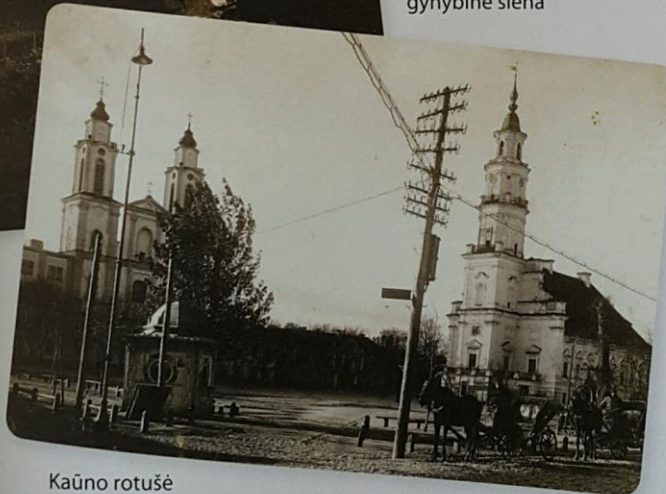
XVI a.

XVII a.

XVI a. pradžia
Pradėta statyti Vilniaus
gynybinė siena

Išlikusi Vilniaus
gynybinė siena

Kauno rotušė

TAI ĮDOMU

Vilniaus Aušros vartai

Vieninteliai išlikę Vilniaus gynybinės sienos vartai kadaise buvo vadinami Krėvos vardu. 1514 m. LDK didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo privilegijoje šie pietiniai miesto sienos vartai vadinami Mėdininkų vardu. Vėliau jiems prigijo Aštriųjų vartų pavadinimas. Mat vartai buvo įrengti sienoje, kuri gaubė siauriausią miesto dalį – aštrųjį galą. Aušrės vardą vartai gavo tik XIX a. pabaigoje.

UŽDUOTYS IR KLAUSIMAI

1. Nurodykite tris miesto savivaldos požymius.
2. Nurodykite, kokių tikslų buvo statoma Vilniaus gynybinė siena.
- *3. Nurodykite, kurioje miesto dalyje statydavo rotušę. Paaiškinkite, kodėl rinkdavosi tokią vietą.
- **4. Pateikite tris požymius, kuo miestas skiriasi nuo kaimo.

Naudodamiesi informacijos šaltiniais raskite, kuris arčiausiai jūsų gyvenamosios vietovės esantis miestas yra gavęs Magdeburgo teisę.
goo.gl/JH5VCJ

4.4. SKAITYMO STRATEGIJA “VAIZDAS IR ŽODIS“

Geriau suprasti skaitomo teksto turinį padeda iliustracijos. Pirmoji vaiko pažintis su knyga ir skaitymo procesu prasideda nuo iliustracijų. Galima sakyti, kad pasakojimas pagal paveikslėlį yra skaitymo proceso pradžia. Tokiu būdu pažadinama vaiko vaizduotė, išgirstas žodis tarsi apvelkamas spalvotais drabužiais.

Specialiųjų poreikių mokiniui toks teksto “spalvotas drabužis” yra itin reikalingas ir vyresnėse klasėse, ypač skaitant dalykinį informatyvų tekstą, suteikiantį žinių, o iliustracijos tas žinias padaro suprantamesnes. Poveikis vaikui, skaitančiam ir analizuojančiam informacinį tekstą, daromas sąveikaujant tekstui ir iliustracijoms. Atmetus iliustracijas, tekstas gali tapti negyvas, nesuprantamas, o atmetus tekstą, daugelis iliustracijų tampa neaiškios. Dažnai tik iliustracijos specialiųjų poreikių mokiniui atveria sudėtingą informatyvų tekstą. Skandinavijos šalyse net sudaromos specialios aiškinamųjų knygų su iliustracijomis grupės, jos skiriamos ne tik mažiausiems skaitytojams, bet ir asmenims, turintiems intelekto sutrikimų.

Kokybiškas darbas su knyga vyksta tada, kai skaitomas ne tik tekstas, bet nuolat stabtelima prie iliustracijų, paveikslų, schemų, užduodami klausimai, kad į skaitymo procesą įsitrauktų vaizduotė. Būtina suvokti, kad iliustracijos ne paantrina tekstą, o jį papildo, išplečia ir skaitytojo mintyse kuria daug įdomesnę ir ilgiau išliekančią istoriją. Iliustracijų skaitymas Lietuvoje dar nėra populiarus. Geras šios metodikos pavyzdys Lietuvoje galėtų būti neseniai pasirodžiusi iliustracijų knyga, padedanti ne tik perskaityti, bet ir giliau suprasti V. Kudirkos „Tautišką giesmę“, parašytą daugiau nei prieš šimtą metų.

Kaip skaityti iliustracijas, kad jos padėtų geriau suvokti tekstą? Jas peržiūrėti po teksto skaitymo, ar prieš? Tai priklauso nuo teksto turinio, mokytojo tikslų, skaitymo motyvų, kuriuos tinkama iliustracija gali sužadinti. Pradžioje mokiniai gali išsakyti savo įžvalgas, susijusias su tiesiogiai paveikslėliuose, iliustracijose, nuotraukose matomais dalykais, tarsi spėti, apie ką šiandien bus kalbama, ko mokomasi. Vėliau mokiniai gali apibendrinti, kam reikalingos iliustracijos, nuotraukos, ką jos padeda suprasti, ko nesužinotume, jeigu jų nebūtų.

Skaitant ir aptariant iliustracijas svarbu vesti mokinius į dalyko mokymosi poreikius, skaityti tikslingai, kelti klausimus, į kuriuos atsakydamas mokinys nejučiomis plėš dalykines žinias, gilinsis į naujos mokomosios medžiagos turinį.

SKAITYMO STRATEGIJA „VAIZDAS IR ŽODIS“

1 PRAKTINIS PAVYZDYS – ISTORIJA

„Valstybės sukūrimas. Mindaugo karūnavimas“

Klausimai prieš skaitant tekstą „Valstybės susikūrimas“:

1. Trim sakiniiais papasakokite, ką matote paveiksle.
2. Kaip apsirengę paveikslo veikėjai? Ar tai šių laikų apranga?
3. Kur nukreipti visų žmonių žvilgsniai?
4. Kas pavaizduota paveikslo centre?
5. Remdamiesi paveikslu, įrodykite, kad jame pavaizduotas iškilmingas momentas.

Skaitant tekstą taikomos 6K ir „Atrask žodį“ skaitymo strategijos.

Klausimai po teksto skaitymo ir aptarimo:

1. Kas konkrečiai pavaizduota paveiksle?
2. Kuris iš veikėjų yra popiežius? Ką ir kodėl jis veikia?
3. Kuris iš veikėjų yra kunigaikštis Mindaugas? Apibūdinkite jo laikyseną, drabužius.
4. Ar galima teigti, kad kunigaikštis elgiasi nuolankiai? Kodėl?
5. Raskite Mindaugo žmoną. Ar jos poza rodo, kad ši akimirka jai svarbi?
6. Ceremonijoje dalyvauja daug kilmingų vyrų. Kas rodo, kad jie iš tiesų kilmingi?
7. Paveikslo aprašyme nurodoma, kad karūnavime dalyvavo ir du Mindaugo sūnūs. Kurie iš pavaizduotų veikėjų jie galėtų būti?
8. Galbūt paveiksle rasite ir moterų? Pasvarstykite, kodėl jų tiek mažai.

Karalius – valstybę valdančio valdovo titulas.

Popiezius – Romos katalikų bažnyčios vadovas.

Valstybė – organizuotas, vieningos valdžios valdomas kraštas.

1253 m. liepos 6 d.
Mindaugo karūnavimas.
Valstybės (Lietuvos
Karaliaus Mindaugo
karūnavimo) diena

1263 m.
Nužudytas
Mindaugas

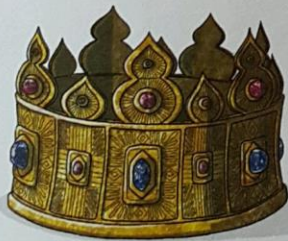
1251 m.
Mindaugo ir jo
šeimos krikštas

1260 m.
Durbės mūšis

XIV a.

Mindaugo karūnavimas. Dailininkas
Adomas Varnas. 1952–1953 m.

TAI ĮDOMU

Istorikai tebediskutuoja, kur buvo vainikuotas Mindaugas. Vieni mano, kad Vilniuje, kiti – kad Anykščių rajone. Baltarusių istorikų teigimu, Mindaugas karūnuotas Baltarusijoje, Naugarukė. Neaiškus ir Mindaugo karūnos likimas. Ukrainiečių istorikas Michailas Hacijus iškėlė hipotezę: šv. Zigmanto Burgundiečio karūna (pagaminta XIII a. viduryje) anksčiau priklausė Mindaugui. Lenkų istorikai tvirtina, kad tai Mazovijos kunigaikščio Kondrato I karūna. Ši karūna saugoma Plöcko katedros muziejuje, Ukrainoje.

UŽDUOTYS IR KLAUSIMAI

1. **Nurodykite**, kokie svarbūs Lietuvos įvykiai įvyko 1251 m. ir 1253 m.
2. **Paaiškinkite**, kodėl susikūrė Lietuvos valstybė.
- *3. Remdamiesi Justino Marcinkevičiaus kūrinio ištrauka **paaiškinkite**, kaip Mindaugas elgėsi ir kodėl.
- **4. **Nurodykite** tris būdus, kaip Mindaugas vienijo Lietuvą, ir kiekvieną **pakomentuokite**.

Naudodamiesi informacijos šaltiniais **raskite ir pateikite** tris pavyzdžius, kaip Lietuvoje **įamžintas Mindaugo vardas**.

goo.gl/LIRk2C
goo.gl/MVuw82

2 PRAKTINIS PAVYZDYS – GEOGRAFIJA

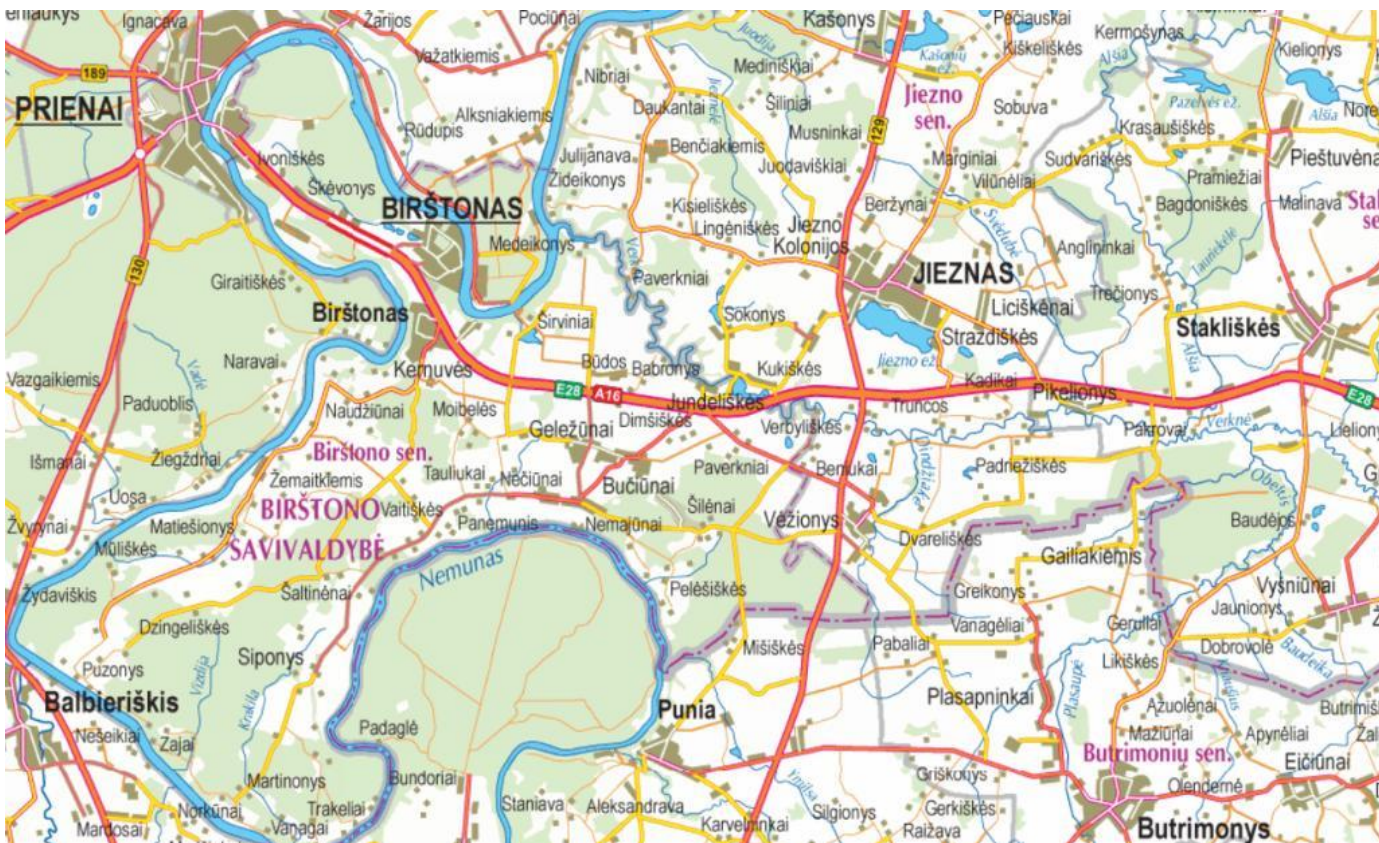
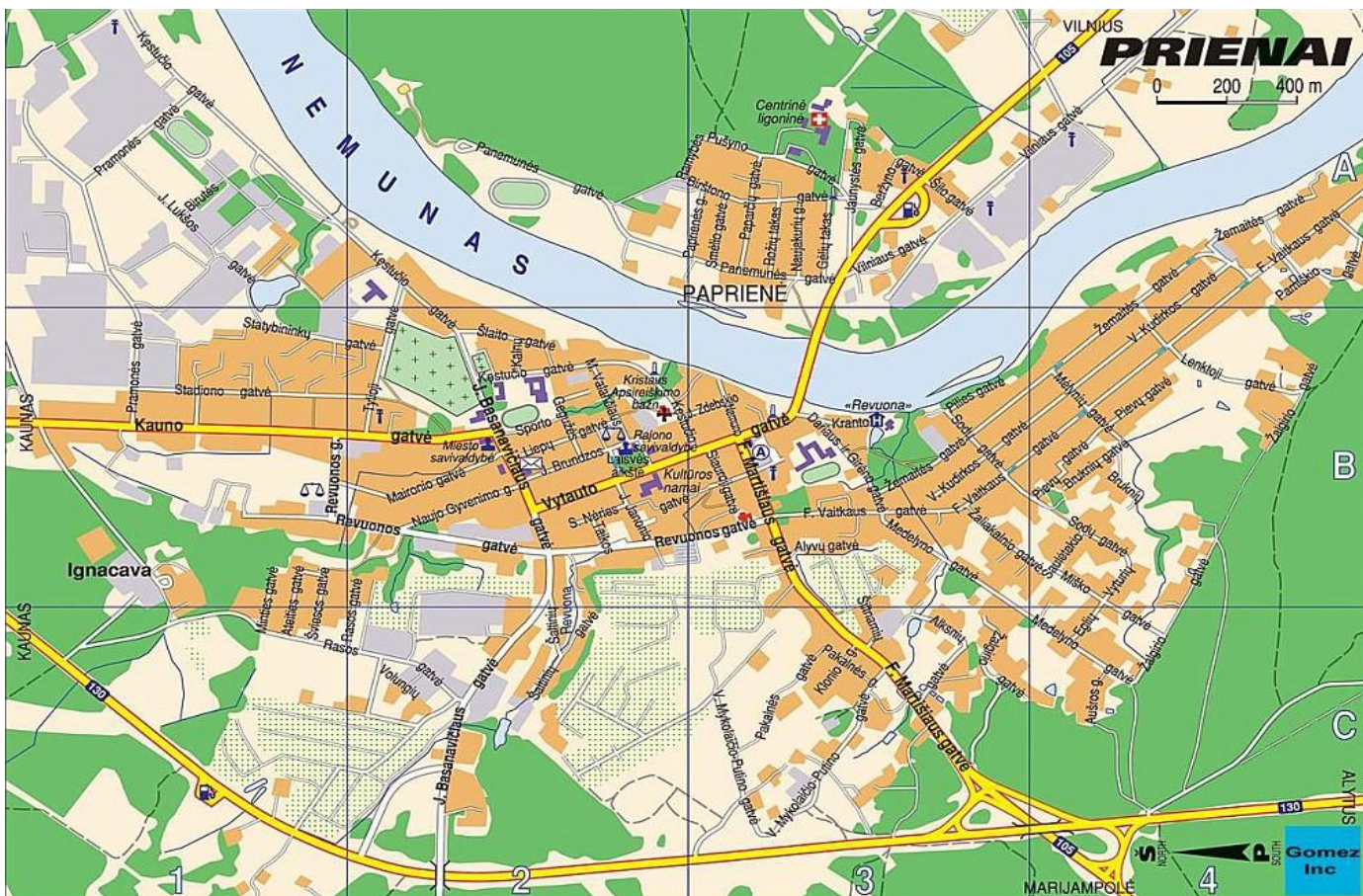
„Orientavimasis“

Motyvaciniai klausimai prieš skaitant tekstą:

1. Pažvelkime į nuotrauką vadovėlyje ir pasvarstykime, ką veikia vaikai miške.
2. Kodėl jie neina toliau?
3. Į kokį lapą ir kodėl visi vaikai atidžiai žiūri?
4. Kur ir kada esate matę žemėlapi?
5. Kokios informacijos mums gali suteikti žemėlapiai?

Klausimai, kurie padės suvokti, kaip skaityti žemėlapi:

1. Pirmame žemėlapyje matome mūsų gimtąjį miestą Prienus. Patyrinėkite vaizdą ir raskite pažįstamų vietų.
2. Kaip žymimos gatvės, vandens telkiniai, keliai?
3. Raskite gatvę, kuri eina per patį miesto centrą. Koks jos pavadinimas?
4. Kokioje gatvėje yra mūsų mokykla?
5. Pažvelkite į antrąjį žemėlapi ir įvardykite ir parodykite, kas supa Prienus? (Ats. - upė ir automagistralė)
6. Antrajame žemėlapyje suraskite savo gyvenamąją vietovę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ališauskas, A. Vaiko psichopedagoginis vertinimas: pokyčių perspektyva. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
2. Almonaitienė, J., Steponavičiūtė, A. Grožinės literatūros teksto prasmės supratimas įvairiais amžiaus tarpsniais. *Psichologija*, 2000, 21, 31 – 41.
3. Ambrukaitis, J. Žemų intelektinių gebėjimų mokinių kalbinis ugdymas pagal adaptuotą bendrąją programą. Šiauliai: Lucilijus, 2013.
4. Bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos specialiųjų poreikių mokinių ugdymui. [žiūrėta 2017 m. vasario 2 d.] Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas>
5. Buehel D. Interaktyviojo mokymosi strategijos. Iš anglų kalbos vertė Vilija Poviliūnienė. V.: Garnelis, 2004.
6. Gaarderis J. Knygos – pasauliui be skaitytojų? Iš anglų kalbos vertė Aldona Šiaulienė. // *Rubinaitis*. 2004. Nr. 2 (30).
7. Kasparavičius, K. Kvailos istorijos. Vilnius: Nieko rimto, 2006.
8. Mašiotas, P. Senelio pasakos. Kaunas: Aušra, 1999.
9. Piaget J. Vaiko kalba ir mąstymas. Iš prancūzų kalbos vertė Aušra Grigaravičiūtė. V.: Aidai, 2002.
10. Tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas. PIRLS, 2011. Skaitymo gebėjimus tikrinančių užduočių pavyzdžiai. 4 klasė. V.: Nacionalinis egzaminų centras, 2013.
11. Tobias Saum. Skaitymo kompetencijų ugdymo metodika. 2010
12. Toleikytė N. Skaitymo strategijų mokymas(is) Gimtasis žodis, 2014, Nr. 1, p. 13–24
13. Šukys, J. Kodėl juokėsi katytė. Kaunas: Šviesa, 2003
14. Žukas S. Literatūros teorija: atidus skaitymas. – Vilnius: baltos lankos, 2001.
15. Mokymas skaityti Europoje: kontekstas, politika ir praktika, 2011. Internetinė prieiga: https://www.google.lt/?gws_rd=ssl#q=Mokymas+skaityti+Europoje; <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>.
16. http://www.ugdymas.upc.smm.lt/failai/proren/E_Marcelionien%C4%97%C5%A0iuolaikin%C4%97_skaitymo_samprata.pdf
17. http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/1_pradinio%20ugdymo%20bendroji%20programa.pdf
18. <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/naujienos/kvietimai-i-renginius/tautiska-giesme-idomybiu-knyga-vaikams-paaiskina-vinco-kudirkos-linkejimus/23248>
<https://www.facebook.com/TautiskaGiesmeVaikams/>